

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของ
โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู ”

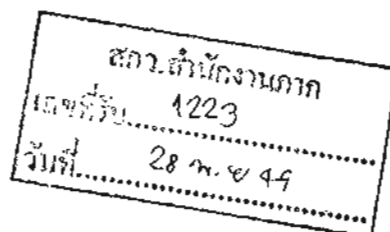
เสนอต่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

โดย

นายปริญญ์ สิงห์เรืองและคณะ

วันที่ 30 กันยายน 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของ
โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู”

เสนอต่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

โดย

นายปริญญ์ สิงห์เรือง และคณะ

วันที่ 30 กันยายน 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของ
โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู”

เสนอต่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

โดย

นายปริญญา สิงห์เรืองและคณะ

วันที่ 30 กันยายน 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำเกษตร
อินทรีย์ของโรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู”

คณะผู้วิจัย

นายปริญญา สิงห์เรือง	หัวหน้าทีมนักวิจัย
นายธีระชาติ ปลาทอง	ผู้ช่วยหัวหน้าทีมนักวิจัย
นายบรรยงค์ จิตรติกรกุล	ผู้ช่วยหัวหน้าทีมนักวิจัย

และคณะทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยคือ 1.เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู 2.เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุ และผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมูในการทำอินทรีย์ 3.เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำอินทรีย์ของเกษตรกรโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมูในการทำอินทรีย์ 4.เพื่อเพิ่มจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านคอนหมูให้ทำนาเกษตรอินทรีย์มากขึ้น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์และเก็บข้อมูลจากเอกสารการบันทึกการผลิตของสมาชิกและสังเกตจากการร่วมทำกิจกรรม

ผลการศึกษาผลจากการทำการวิจัยในครั้งนี้ของทีมงานวิจัย ทำให้ทราบกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตข้าวของเกษตรกรบ้านคอนหมู สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เกิดมาจากการเรียนรู้อย่างจริงจังของเกษตรกรผ่านการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์การทำนาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนี้คือการทำนาข้าวอินทรีย์ โดยมีหลักการสำคัญคือ การไม่เผาฟาง เพราะจะทำให้จุลินทรีย์ที่มีชีวิตที่อยู่ในดินตาย การปรับปรุงบำรุงดิน โดยการไถกลบฟาง และ ปลุกพืชตระกูลถั่ว หลังฤดูการเก็บเกี่ยวแล้ว การทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพใช้แทนการใช้ปุ๋ยเคมี การศึกษาการเจริญเติบโตของต้นข้าวโดยการสำรวจ สังเกต นับจำนวน วัดขนาด และจดบันทึกของต้นข้าวเพื่อทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการจริงในแปลงนา จากการศึกษาข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ร่วมกันทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ ผลผลิตได้มากขึ้น ระบบนิเวศน์กลับฟื้นคืนมาสร้างความสมดุลทางธรรมชาติ ส่วนของรายได้ไม่สามารถเปรียบเทียบได้เพราะมีปัจจัยเรื่องราคาผลผลิตในแต่ละปีที่ไม่คงที่และเกษตรกรบ้านคอนหมูยังไม่สามารถขายผลผลิตที่เป็นข้าวอินทรีย์ได้เพราะยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิต แต่สมาชิกทุกคนมีความต้องการที่จะทำนาเกษตรอินทรีย์ต่อไปอีกและเพิ่มพื้นที่การผลิตมากขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์พบว่า

1.การทำนาเกษตรอินทรีย์จะช่วยลดต้นทุนการผลิต มีวิธีการลดต้นทุนโดยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง ทำน้ำหมักจุลินทรีย์ใช้เอง แบบทำเองในครัวเรือนและรวมกลุ่มกันทำ การดูแลรักษา และการบำรุงธาตุอาหารด้วยน้ำหมักจุลินทรีย์

2.คิดว่าเกษตรอินทรีย์ส่งผลดีต่อสุขภาพ เพราะเป็นผลผลิตที่ไม่มีสารเคมีตกค้างทำให้ผู้บริโภคสามารถบริโภคอาหารอย่างปลอดภัย

3.การทำนาเกษตรอินทรีย์จะทำให้คุณภาพข้าวดีขึ้น ผลผลิตมากขึ้น จากการศึกษาข้อมูลในแปลงสาธิตที่เป็นกิจกรรมหนึ่งของกระบวนการโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ทำให้สมาชิก

สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบและวิเคราะห์ได้ว่า รูปแบบการทำนาเกษตรอินทรีย์ตามขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การ ปรับปรุงบำรุงดิน การคัฟพันธ์ข้าว การปักดำ การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว จะทำให้ผลผลิตเพิ่มมากกว่าและมีน้ำหนักรวมมากกว่า

4. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำนาเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ในแนวทางการ ปฏิบัติการทำนาเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้อาจจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันเช่น ต้องการเรียนรู้และพัฒนาเทคนิควิธีการทำนาเกษตรอินทรีย์ด้วยกัน ต้องการให้ผลผลิตของตนเองให้ได้รับการยอมรับ ต้องการร่วมกันขายผลผลิตที่มีคุณภาพและราคาที่สูงกว่าข้าวเคมี

สิ่งที่สมาชิกกลุ่มโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู ได้คือการปรับแนวคิดและทัศนคติต่อรูปแบบการทำนาแบบดั้งเดิมเป็นรูปแบบของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ เพราะเชื่อว่าการทำนาเกษตรอินทรีย์จะเป็นทางเลือกและทางรอดของตนได้ ในส่วนของกลุ่มโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู ได้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกเริ่มตั้งแต่จากการค้นหาปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหา การวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ซึ่งดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมูสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีคุณภาพ

ทางเลือกในการพัฒนาการทำนาเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ บ้านดอนหมูจึงถูกกำหนดไว้เป็น 3 แนวทางในการถือปฏิบัติร่วมกันคือ 1. แนวคิดและปรัชญา โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นในเรื่องการพึ่งตนเอง พึ่งกันและกัน และพัฒนาเป็นกลุ่ม/องค์กร 2. แนวทางพัฒนากระบวนการผลิต เช่นผลิตปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง การปรับปรุงบำรุงดิน ส่งเสริมการผลิตอาหารสุขภาพ การพัฒนาคุณภาพผลผลิต การรักษาสิ่งแวดล้อม 3. ยึดมั่นแนวทางการพัฒนาการทำนาเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืนเน้นการมีส่วนร่วม ขยายแนวคิดเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับภายนอก

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยโครงการ “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมุก” ตำบลสามเปือ อำเภอดงระการพิบูล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะนักวิจัย ทำให้อาจารย์ได้ค้นพบศักยภาพของตนเองและชุมชน รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรในชุมชนที่จะสืบสานภาระหน้าที่ต่อชุมชนในโอกาสต่อไปคือกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครเก็บข้อมูลที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยเกือบทุกกระบวนการ หากขาดเหล่านั้นได้สัมผัสปัญหาและแนวทางแก้ไขของชุมชนจริงที่จะเผชิญเมื่อมีโอกาส

ความร่วมมือ ความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้งานวิจัยครั้งนี้ผ่านไปได้ด้วยดี รวมทั้งหน่วยงาน บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น Node สกว.อุบลราชธานี ที่คอยเป็นห่วงเป็นใยและให้โอกาส ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาดงระการพิบูล ที่สนับสนุนบุคลากรและข้อมูล อาจารย์และนักศึกษาปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่ให้คำแนะนำ รวมทั้งเพื่อนห้องบ้องพี่น้องนักวิจัยชาวบ้านในโครงการอื่นๆที่ให้โอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านคอนหมุกทุกคนที่ช่วยให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จคล่องไปค่ายดี

คณะทีมงานวิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องมา ณ.ที่นี้ด้วย

ปริญญา สิงห์เรือง และทีมวิจัย

คำนำ

โครงการวิจัย “ ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียน
ชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู” ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุน
งานวิจัย (สกว.) ที่เกิดขึ้นโดยความร่วมมือของทีมงานวิจัยและองค์กรชาวบ้านดอนหมู
ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงรัก จังหวัดอุบลราชธานี ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
การทำงานแบบมีส่วนร่วม การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่กันจนถึงการ
รับทราบปัญหาและความต้องการร่วมกันอันจะนำไปสู่กระบวนการการแก้ปัญหาาร่วมกันใน
อนาคต การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยในครั้งนี้
ได้ด้วยการเสนอทางเลือกที่เหมาะสมในการทำการเกษตรอินทรีย์อีกต่อไป ทีมงานวิจัย
พร้อมด้วยกลุ่มเป้าหมายยังคงต้องทำการศึกษาค้นคว้าต่อไปอีก ด้วยความรู้ความสามารถและ
ประสบการณ์ที่มีอยู่แล้ว และเรียนรู้เพิ่มเติมอีกอย่างไม่หยุดนิ่ง เพื่อที่จะพัฒนาการทำนา
เกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ให้มีความก้าวหน้า มั่นคง และยั่งยืนต่อไป

นายปริญญา สิงห์เรืองและทีมงาน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

คำนำ

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ

1

ความเป็นมาของเรื่องที่ต้องทำวิจัย

1

คำถามวิจัย

2

วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย

2

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

3

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4

แนวคิดการมีส่วนร่วม

4

ความหมายการมีส่วนร่วม

4

กระบวนการมีส่วนร่วม

6

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

7

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

7

เกษตรอินทรีย์

9

ความหมายเกษตรอินทรีย์

9

แนวทางเกษตรอินทรีย์

9

การพึ่งตนเองด้านปัจจัยการผลิต

10

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11

บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงานวิจัย

12

วิธีดำเนินงานวิจัย

12

ขอบเขตของการวิจัย

13

กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย

14

การดำเนินงานวิจัย

14

บทที่ 4 ผลการวิจัย

15

บริบทชุมชน

15

รายงานกิจกรรม

18

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	58
สรุปผลการวิจัย	58
อภิปรายผล	63
ข้อเสนอแนะ	64
ภาคผนวก	
บรรณานุกรม	

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของเรื่องที่ต้องทำวิจัย

บ้านดอนหมู ตำบลขามป้อม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อปี 2334 สภาพพื้นที่เป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพืชพรรณธัญญาหาร และธรรมชาติ จึงทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร เพราะเกิดจากการเรียนรู้ได้โดยธรรมชาติที่หล่อหลอมกันมาจนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น หลังจากประเทศไทยเราก้าวเข้าสู่การพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2504 รัฐได้ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรชาวนาไทยได้ปรับเปลี่ยนวิถีคิดและปรับวิถีการผลิตจากการพอเพียง พออยู่พอกิน มาเป็นการผลิตเพื่อการค้า เป็นผลให้มีการเร่งการผลิตโดยเทคนิควิธีการต่างๆจากนักวิชาการและนักส่งเสริมทั้งหลาย ทำให้เกษตรกรหลงเชื่อว่าการเร่งผลผลิตต้องใช้เทคโนโลยี ใช้สารเคมีปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงเป็นปัจจัยสำคัญในการทำเกษตร ชาวบ้านดอนหมู ซึ่งอาชีพหลักคือการทำนาเป็นส่วนใหญ่ก็เป็นเกษตรกรกลุ่มหนึ่งที่ประสบปัญหาดังกล่าว

ในการทำนามัยก่อนที่ต้องลงทุนมาก เพราะต้องใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนาผลผลิตจึงจะเพิ่มขึ้น แต่ต้นทุนในการทำก็ต้องลงทุนมากขึ้นไปด้วย พอนาน ๆ เข้าชาวนาก็ประสบปัญหาต้องใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้นทุกปี ผลผลิตข้าวจึงจะเพิ่มขึ้น หลายปีเข้าก็เจอกับปัญหา เรื่องดินเสื่อมสภาพลง จึงทำให้ดินแน่นดินแข็งกระด้าง และจุลินทรีย์ถูกทำลาย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ต้นข้าวเกิดเป็นโรคต่าง ๆ ต้องเพิ่มต้นทุนในการดูแลรักษาต้นข้าว ทำให้เกษตรกรหลาย ๆ คนได้มาคุยกันเกี่ยวกับปัญหาการทำนาใส่ปุ๋ยเคมีว่าจะหาวิธีการอย่างไร ให้ลดต้นทุนในการทำนาและหาวิธีการทำให้สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา ในปี 2544 ทางรัฐบาลมีนโยบายพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย รัฐบาลได้มอบหมายให้ ธ.ก.ส. ดำเนินการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ทาง ธ.ก.ส. ได้นำเกษตรกรบ้านดอนหมูไปอบรมหลักสูตรวิถีชีวิตที่ราชธานีโอโซน ในการอบรมครั้งนั้น เกษตรกรบ้านดอนหมูได้เรียนรู้การ ลด-ละ-เลิก อบาขมขต่าง ๆ และลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และลดต้นทุนในการผลิต เกษตรกรจึงได้นำความรู้ที่นำมาปฏิบัติจริงในครัวเรือนและในชุมชน จนเกิดเป็นรูปธรรมโดยมีขบวนการเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบการรวมกลุ่มเป็นโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมูในปี 2546 มีสมาชิกเริ่มต้น 42 คนจากจำนวนสมาชิกในชุมชน 141 ครัวเรือน มีการรวมกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์โดยทำปุ๋ยแจกจ่ายให้สมาชิกนำไปใช้ในนาของตนเองแล้วเก็บเงินกลับเข้ากลุ่มเหมือนเดิม สมาชิกบางคนจะจัดทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้เอง หลังจากดำเนินการมาเป็นระยะเวลา 3 ปี สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น สังเกตได้จากผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจากเดิม ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

สภาพแวดล้อมดีขึ้น สังเกตได้จากปลาในนาข้าวและในหนองน้ำในนาไม่เป็นแผลและไม่เป็นโรค ระบาดตายเหมือนแต่ก่อน

แต่เมื่อการดำเนินงานที่ผ่านมาไปได้ระยะหนึ่งก็มีสมาชิกกลุ่มบางคนลาออกจนปัจจุบันเหลือ 38 คน มีข้อสงสัยและตั้งคำถามกันขึ้นในกลุ่มสมาชิกของโรงเรียนฯ ว่าการทำนาเกษตรอินทรีย์เป็นทาง รอดที่ดีขึ้นกว่าเดิมจริงหรือไม่ เพราะว่าสมาชิกบางคนเริ่มไม่มีความเชื่อมั่นในการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากทำมาเกือบประมาณ 2-3 ปี พบว่ามีปัญหาเกิดขึ้นตามมา เช่น 1) ราคาข้าวที่ขายได้ไม่ต่างจากราคาข้าวที่ทำจากนาที่ใช้สารเคมี 2) ขั้นตอนการทำเพิ่มมากขึ้น มีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น 3) ต้นทุนที่เกิดขึ้นยังสูงเหมือนเดิม 4) รายได้จากการขายข้าวยังเหมือนเดิม 5) ขั้นตอนในการจำหน่ายข้าวอินทรีย์ยังมีความยุ่งยากซับซ้อนเนื่องจากการจำหน่ายข้าวอินทรีย์ต้องมีใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จึงจะเข้าถึงตลาดข้าวอินทรีย์ได้ง่าย

จากปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ทำให้สมาชิกเริ่มตั้งคำถามว่าในการทำนาเกษตรอินทรีย์ดีจริงหรือไม่ ทำแล้วลดต้นทุนหรือไม่ คุณภาพชีวิตของคนทำนาอินทรีย์ดีขึ้นหรือไม่ อย่างไร ทางสมาชิกกลุ่มร่วมกับที่ปรึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องจึงได้หารือกันว่าจะมีการพิสูจน์เพื่อให้ได้คำตอบที่มีอยู่อย่างไร โดยวิธีการใด และจะมีแนวทางในการสร้างความมั่นใจในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างไรจึงจะสามารถเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่สมาชิกกลุ่มได้และขยายแนวทางการทำนาอินทรีย์สู่สมาชิกคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้อย่างเป็นที่น่าเชื่อถือมากขึ้น

คำถามวิจัย

ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำนาเกษตรอินทรีย์โดยไม่ใช้สารเคมีควรจะเป็นอย่างไร จึงจะสร้างคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกรชาวนาบ้านคอนหมู ด. ขามเป็ช อ. ตระการพืชผล จ. อุบลราชธานีได้

วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู
2. เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุ และผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมูในการทำนาอินทรีย์
3. เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำนาอินทรีย์ของเกษตรกร โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมูในการทำนาอินทรีย์
4. เพื่อเพิ่มจำนวนเกษตรกร ในหมู่บ้านคอนหมูให้ทำนาเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. สมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู ได้เข้าใจและมีความมั่นใจในการทำนาเกษตรอินทรีย์มากยิ่งขึ้น
2. ได้ข้อมูลผลกระทบต่อยุทธกิจ วิถีชีวิต สุขภาพ คุณภาพชีวิตและสภาพแวดล้อมของสมาชิกโรงเรียนชานาอินทรีย์บ้านดอนหมูในการทำนาอินทรีย์
3. ได้ทางเลือกที่เหมาะสมในการทำนาอินทรีย์ ของสมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู
4. ได้ขยายแนวความคิดในการทำนาอินทรีย์ที่เหมาะสมกับชานาบ้านดอนหมูอื่น ๆ จนเกิดการเข้าร่วมกระบวนการ โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์มีจำนวนมากขึ้น และเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นๆ อีกด้วย

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมื่น ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ทีมงานวิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิด ให้ทีมงานวิจัยสามารถช่วยอธิบายปรากฏการณ์ต่างที่เกิดขึ้นดังนี้

- การมีส่วนร่วม
- เกษตรอินทรีย์
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้นมีได้ขึ้นอยู่กับการริเริ่มหรือการวางแผนโดยรัฐ แต่ความสำเร็จนั้น อยู่ที่ประชาชนในชุมชนหรือในท้องถิ่นต่างๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระเน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย (จริญญา วงษ์พรหม, 2536)

ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม” ได้มีผู้ให้ความหมายที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจจะมองทั้งในแง่ของแนวคิด หลักการ กระบวนการ และวิธีการปฏิบัติ (นเรศ สงเคราะห์สุข 2541:10) และ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2526:253) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตาม และประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ในส่วนของทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ, 2527: 2) กล่าวว่ากรณีที่ประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปแบบการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มสตรี คนจน หรือคนด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือกหรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วม

ของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ เป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนและเป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐาน และบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (ปกรณีย์ ปรีชากร, 2530: 64)

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมอาจเริ่มต้นจากการพัฒนามาจากข้างล่างทวนวิถีการพัฒนาจากนโยบายเบื้องบน จุดเริ่มต้น คือ การกระจายอำนาจของการวางแผนจากส่วนกลางไปเป็นการวางแผนส่วนภูมิภาค (เอกชัย พันธเสน, 2539:151-162)

เมื่อพิจารณาในส่วนของเนื้อหาของการมีส่วนร่วม (ปรีชาดิ วลัยเสถียรและคณะ, 2546:198) ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการมีเนื้อหา ดังนี้คือ

1. การเน้นคุณค่าของการวางแผนระดับท้องถิ่น
2. การใช้เทคโนโลยี และทรัพยากรที่จะหามาได้ในพื้นที่
3. การฝึกอบรม ที่เน้นให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองได้
4. การแก้ไขปัญหาความต้องการพื้นฐานโดยสมาชิกของชุมชน
5. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม
6. การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สอดคล้องกับการพัฒนา

โดยจะต้องมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนในการแก้ปัญหาาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานด้วย

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในพื้นที่ การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง ซึ่งแบ่งออกเป็นอีก 2 ประเภท คือ

- 2.1 การส่งเสริมสิทธิ และพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

- 2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาท โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน

โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจ (Empowerment) ในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง (Gender) ในการดำเนินงานพัฒนาด้วย

กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ฯลฯ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2526:10) ผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับที่ อคิน รพีพัฒน์ (2531:49) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับ คือ

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา

3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา

4. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

5. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหา และความต้องการด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนแก้ไขปัญหา ดังที่ Cohen and Uphoff (อ้างโดยปรีชาติและคณะ, 2546:200) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

รูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และประการสำคัญ คือ ต้องตัดสินใจด้วยตัวเอง

2.การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

3.การใช้ประโยชน์โดยประชาชน ต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

4.การได้รับประโยชน์ โดยประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ทำเทียมกัน

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (อ้างโดยปาริชาติและคณะ.2546:206) กล่าวถึงลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา โดยทั่วไปนั้น ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจจะทำอะไร เข้าร่วมในการนำโครงการไปปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่างๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือร่วมมือในองค์การหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นที่เกิดจากการพัฒนาและร่วมในการประเมินผลโครงการ

ในส่วนของ ปธาน สุวรรณมงคล(2527:82) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
- 2.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ
- 3.การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์

กล่าวสรุปโดย ลักษณะของการมีส่วนร่วม อาจแบ่งโดย

1: การสนับสนุนทรัพยากร คือ การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม คือ การเข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตามและประเมินผล

2. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ เป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้ แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชนเป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเพียงบางส่วน เพราะในหลายกรณีประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการตัดสินใจ ทางออกที่ควรเป็น คือ การเสริมสร้างพลัง อำนาจ (Empowerment) แก่ประชาชน

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในแต่ละชุมชนมีองค์ประกอบแตกต่างกันออกไป แต่โดยทั่วไปแล้ว การมีส่วนร่วมมีลักษณะดังนี้

1) มีคนจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง การทำงานของชุมชนเป็นเรื่องที่เข้าใจร่วมกันว่าต้องมีแกนนำในการทำงานเฉพาะด้าน เช่น การจัดการความรู้ การจัดสวัสดิการชุมชน แต่ผลของการทำงานเกี่ยวข้องกับทุกคนในชุมชนและเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน

2) มีกลุ่มที่หลากหลาย การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่แต่ละกลุ่มทำงานอย่างเป็นอิสระตามความสามารถและความสนใจของกลุ่ม การกระจายอำนาจให้แก่กลุ่มจะก่อให้เกิดกิจกรรมของแต่ละกลุ่มที่สอดคล้องกับความสามารถของสมาชิกกลุ่ม

3) เปิดกว้างและเผยแพร่ต่อสาธารณะ การปฏิบัติการสำหรับการมีส่วนร่วมต้องเปิดกว้างสำหรับคนทุกคนในชุมชนและเผยแพร่ให้สาธารณะได้รับทราบอย่างเป็นทางการ ด้วยวิธีการที่หลากหลายเกี่ยวกับการทำงานของชุมชนและให้โอกาสคนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการทำงานของชุมชน โดยต้องหลีกเลี่ยงการดำเนินการที่จะก่อให้เกิดความกังขา ความไม่ไว้วางใจ และการปิดกั้นคนเข้ามามีส่วนร่วม

4) เปิดรับความเห็นทุกคน การมีส่วนร่วมของชุมชน มีหลักการว่าต้องยินดียินร้ายและให้เกิดประโยชน์ต่อความคิดเห็นของทุกคน ซึ่งต้องให้เกิดประโยชน์ต่อคนที่มีความคิดก้าวไปข้างหน้าและสร้างความรู้สึที่ดีต่อคนในชุมชนที่มีความคิดใหม่ๆ และความเห็นที่แตกต่างกันไป

5) มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมากและมีความหลากหลาย การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมอบบทบาทหน้าที่ให้ โดยไม่แบ่งแยกคนทางด้านอายุ ความรู้ ความสามารถ การศึกษา การทำงานภูมิหลัง การได้รับการยอมรับ แหล่งที่มา ฯลฯ โดยให้ความเท่าเทียมกันทุก ๆ คน เพื่อร่วมกันทำงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยจะต้องมีการเชิญชวนให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนด้วย

6) เปิดใจกว้างและมีกระบวนการแบบเปิด ต้องสร้างความชัดเจนว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมิใช่เป็นเรื่องขององค์กรชุมชนด้านใดโดยเฉพาะและไม่ใช่อำนาจที่ถูกระงับโดยองค์กรใด ๆ แก่นนำชุมชนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกเพื่อสร้างมุมมองหลาย ๆ ด้านมากกว่าที่จะเป็นผู้ทำงานให้ชุมชนตามความคิดเห็นของตน แก่นนำชุมชนต้องไม่ถือความคิดของตนเองเป็นใหญ่ โดยมุ่งไปที่คุณภาพระดับสูง และกระบวนการตัดสินใจแบบเปิด เปิดทั้งใจและเปิดกระบวนการในการสร้างกิจกรรมให้แก่ชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการสร้างความเข้มแข็งและความสำเร็จให้ชุมชน เป็นเสมือนหัวใจที่สูบฉีดเลือดไปหล่อเลี้ยงชีวิตให้คนและชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นมากกว่าความต้องการ จากผลการศึกษาหลายๆ กรณี พบว่าชุมชนที่เปิดโอกาสอย่างเต็มที่ให้ประชาชนและพันธมิตรเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชน จะเป็นการเพิ่มทรัพยากรและผลตอบแทนต่อชุมชนมากขึ้น และก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม และชุมชนได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้น ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ขาดไม่ได้ของชุมชน

2 เกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture)

ความหมาย เกษตรอินทรีย์อาจเป็นวาทะกรรมใหม่สำหรับสังคมไทย คำว่า "อินทรีย์" หมายถึง "สารที่ได้จากพืชหรือสัตว์" ซึ่งมาจากภาษาอังกฤษว่า "organic" ทำให้หลายคนเข้าใจผิดว่า เกษตรอินทรีย์คือ ระบบการเกษตรที่ใช้ปัจจัยการผลิตจากสารอินทรีย์ (สารจากธรรมชาติ) เท่านั้น แต่ที่จริงแล้ว ในภาษาอังกฤษ ที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ มีการใช้คำเรียกอื่นที่มีความหมายเดียวกัน เช่น ecological, biological และ bio เป็นต้น ซึ่งชื่อเหล่านี้สะท้อนแนวคิดและหลักการของเกษตรอินทรีย์ได้มากกว่า เพราะเกษตรอินทรีย์เป็นการเกษตรที่อนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม มีหลายหน่วยงานพยายามให้คำนิยามเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์มากมาย แต่ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดก็คือคำนิยามของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements หรือที่ชื่อย่อว่า IFOAM) ซึ่งได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า "ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นที่หลักการปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และพัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืช และสัตว์เลี้ยง หลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ-สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย"

แนวทางเกษตรอินทรีย์

- การอนุรักษ์นิเวศการเกษตร

ด้วยการปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิด เพราะปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ทำลายสมดุลของนิเวศการเกษตร ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และมีผลต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่อยู่ในฟาร์มทั้งที่อยู่บนผิวดินและใต้ดิน

- การฟื้นฟูนิเวศการเกษตร

แนวทางนี้ทำให้เกษตรอินทรีย์มีความแตกต่างอย่างมากจากระบบเกษตรปลอดสารเคมีที่รู้จักกันในประเทศไทย แนวทางหลักในการฟื้นฟูนิเวศการเกษตรคือ การปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ และการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนั้นการเพิ่มความหลากหลายในไร่นาก็เป็นสิ่งจำเป็น ด้วยการปลูกพืชร่วม, พืชแซม, พืชหมุนเวียน, ไม้ยืนต้น หรือการฟื้นฟูแหล่งนิเวศธรรมชาติในไร่นาหรือบริเวณใกล้เคียง

- การพึ่งพาวิถีธรรมชาติในการทำเกษตร

กลไกในธรรมชาติที่สำคัญต่อการทำเกษตรอินทรีย์ได้แก่ วงจรการหมุนเวียนธาตุอาหาร

โดยเฉพาะอย่างยิ่งวงจรไนโตรเจน และคาร์บอน, วงจรการหมุนเวียนของน้ำ, พลัฏของภูมิอากาศและแสงอาทิตย์ รวมทั้งการพึ่งพาอาศัยกันของสิ่งมีชีวิตอย่างสมดุลในระบบนิเวศ ทั้งในเชิงของการเกื้อกูล การพึ่งพา และห่วงโซ่อาหาร

- **การควบคุมและป้องกันมลพิษ**

เกษตรกรที่ทำการเกษตรอินทรีย์ต้องพยายามอย่างเต็มที่ในการป้องกันมลพิษต่างๆ จากภายนอกมิให้ปนเปื้อนผลผลิต ซึ่งอาจทำได้โดยการจัดทำแนวกันชนและแนวป้องกันบริเวณริมฟาร์ม นอกจากนั้นแนวทางเกษตรอินทรีย์ยังกำหนดให้ต้องลดและป้องกันมลพิษที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการผลิตของฟาร์มเองด้วย เช่น มีระบบจัดการขยะและน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยออกนอกฟาร์ม หรือการไม่ใช้วัสดุบรรจุผลผลิตที่อาจมีสารพิษปนเปื้อนได้

การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต

เกษตรอินทรีย์มีแนวทางที่มุ่งให้เกษตรกรพยายามผลิตปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ ด้วยตนเองในฟาร์มให้ได้มากที่สุด แต่ในกรณีที่เกษตรกรไม่สามารถผลิตได้เอง ก็สามารถซื้อหาปัจจัยการผลิตจากภายนอกฟาร์มได้ แต่การเป็นปัจจัยการผลิตที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความเป็นอิสระของเกษตรกร และองค์กรเกษตรกร

การผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- **เกษตรอินทรีย์แบบพึ่งพาตนเอง**

ส่วนใหญ่เป็นการเกษตรแบบพื้นบ้าน โดยทำการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวเป็นหลักและอาจมีผลผลิตส่วนเกินที่จำหน่ายในตลาดท้องถิ่นบ้าง แต่ไม่ได้มีการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานรับรอง หรืออาจกล่าวได้ว่าที่จริงแล้วเป็นการรับรองโดยเกษตรกรเองหรือผู้ซื้อก็ได้ เพราะผู้บริโภคมีโอกาสพบปะหรือรู้จักผู้ผลิตจึงตัดสินใจซื้อ โดยพิจารณาจากความเชื่อถือหรือไว้วางใจผู้ผลิต

- **เกษตรอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐาน**

เกษตรกรจะทำการเพาะปลูกโดยมีผลผลิตเหลือสำหรับการขาย อาจจำหน่ายผ่านทั้งระบบตลาดทั่วไปหรือการตลาดทางเลือก ซึ่งเมื่อได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว ผู้บริโภคก็จะพิจารณาเลือกซื้อจากความเชื่อถือในตรารับรอง และหากได้รับการรับรองจากหน่วยงานที่มีมาตรฐานทัดเทียมกับมาตรฐานของต่างประเทศ ผลผลิตจากเกษตรกรในกลุ่มนี้ยังสามารถจำหน่ายในต่างประเทศได้ด้วย

3.เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิคม เพชรผา (2547) ได้ทำการศึกษาการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมตามแบบการตั้งกลุ่มโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ กรณีศึกษา: โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์จังหวัดยโสธร ที่มีอยู่จำนวน 26 โรงเรียน มีสมาชิก 439 ราย ซึ่งสรุปได้ว่าสมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ได้เริ่มเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้คือเป็นค่อยไป รอคูทำที่เพื่อให้เกิดความมั่นใจและทดลองในแปลงสาธิตจนเกิดความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้น ผลผลิตเป็นที่น่าสนใจทั้งคุณภาพและปริมาณเกิดปฏิบัติการต่อมาคือการสร้างเครือข่ายการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารในทุกด้าน ขยายงานจนเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการซื้อและรวบรวมผลผลิตของสมาชิกส่งให้ผู้รับซื้อ และให้ความสำคัญในเรื่องของกระบวนการพัฒนาการผลิตให้เข้าสู่ระบบมาตรฐาน

งานศึกษาชิ้นนี้ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกโรงเรียนชานาโดยการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ท่ามกลางการทดลองและปฏิบัติจริงในแปลงนาแล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาทางเลือกในการทำงานของเกษตรกรเอง

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงานวิจัย

วิธีดำเนินงานวิจัย

1. จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวคิด วัตถุประสงค์และเครื่องมือในการวิจัย กำหนดแนวทางในการทำงาน ข้อมูลที่ต้องจัดเก็บ แหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล พื้นที่ในการทดลองปฏิบัติการ

2. ฝึกอบรมทีมวิจัย เรื่องทักษะการวิจัยเบื้องต้นและการบริหารจัดการ โครงการวิจัย

3. จัดประชุมกลุ่มเป้าหมายและสมาชิกในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจเรื่องการทำงานวิจัย วัตถุประสงค์ กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

4. จัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การวางแผนการพัฒนา ในด้าน

- บริบทชุมชน บริบทโรงเรียน ชวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู

- สภาพเศรษฐกิจ วิถีชีวิตของสมาชิกโรงเรียนชวนา ในด้าน รายรับรายจ่ายในครัว

เรือน พฤติกรรมและวิถีชีวิตของสมาชิกโรงเรียนชวนา ในด้าน การจัดการผลผลิต การจัดการรายได้ การทำกิจกรรมในโรงเรียนชวนา

- การทำนาโดยใช้สารเคมีและนาอินทรีย์ของกลุ่มเป้าหมาย ในด้าน ต้นทุนการผลิต ชิ้น

ตอนกระบวนการ วิธีการผลิต ผลผลิต และรายได้จากการทำนาอินทรีย์

- ปัญหาอุปสรรคและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำนาอินทรีย์ของกลุ่มเป้าหมาย

5. รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บ

6. ศึกษาฐานจากแหล่งความรู้ที่ทำนาเกษตรอินทรีย์ที่มีประสบการณ์และความสำเร็จ

7. จัดเวทีวิเคราะห์ ผลการศึกษาข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทาง เทคนิค วิธีการที่เหมาะสมในการลด ต้นทุนการทำนาอินทรีย์ และการพัฒนาการทำนาอินทรีย์

8. ปฏิบัติการตามแนวทาง เทคนิค วิธีการที่ได้จากข้อสรุปทางเลือกที่ต้องการ

9. เก็บรวบรวมข้อมูล ติดตามประเมินผล

1. การเพิ่มผลผลิต/เพิ่มรายได้ได้อย่างไร

2. มีวิธีการลดต้นทุนอย่างไร

3. สร้างความเข้าใจในผลกระทบทางด้านสุขภาพ/เศรษฐกิจจากการทำเกษตรอินทรีย์

4. มีขั้นตอนและกระบวนการที่ยุ่งยากจริงหรือไม่/มีวิธีการลดขั้นตอนได้อย่างไร

10. ทีมวิจัยประชุมสรุปผลการวิจัยขั้นสุดท้าย

11. จัดเวทีแลกเปลี่ยน สรุปบทเรียนที่ได้จากโครงการวิจัย ระหว่างทีมวิจัย กลุ่มเป้าหมาย สมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ที่ปรึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

12.จัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

หมายเหตุ ลำดับที่ 8-12 ดำเนินการในระยะที่ 2 - 3

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษากระบวนการทำนาเกษตรอินทรีย์และการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของสมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ในระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 – 2548 โดยศึกษาในพื้นที่เป้าหมาย บ้านดอนหมู ต. ขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี

กลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกในโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ บ้านดอนหมู ต.ขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี จำนวน 38 คนและเกษตรกรทั่วไปในชุมชน จำนวน 12 คน รวม 50 คน
รายชื่อทีมงานนักวิจัย

1.นายปริญญา สิงห์เรือง	ตำแหน่ง	หัวหน้าทีมนักวิจัย
2.นายธีระชาติ ปลาทอง	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยหัวหน้าทีมนักวิจัย
3.นายขรรค์ จิตรศิริกุล	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยหัวหน้าทีมนักวิจัย
4.นายบุญมา แกะมา	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
5.นายประหัด วิลามาต	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
6.นายเสาร์ คำราษฎร์	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
7.นายคำจันทร์ คูนเคย	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
8.นายทวีสิทธิ์ ห่อศรี	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
9.นายสมัช คาผา	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
10.นายประวิตร ประทุมชาติ	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
11.นายบุญมา ป่องไ้ว	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
12.นายจันทร์แดง ไครรัตน์	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาทีมนักวิจัย
13.นายแปลง ชินศรี	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาทีมนักวิจัย
14.นายเคนสา พิมพ์ลักษ์	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาทีมนักวิจัย
15.นายประจักษ์ คาผา	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาทีมนักวิจัย

ระยะเวลา 8 เดือน (กันยายน – เมษายน)

งบประมาณ 128,000 บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นแปดพันบาทถ้วน)

เงินโอน ใช้จ่ายแรก 76,600 บาท

ใช้จ่ายที่ 2 41,650 บาท

ใช้จ่ายที่ 3 9,750 บาท

การดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ได้กำหนดเป็นแผนการร่วมกันของทีมวิจัย (Action Plan) ทำให้สามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์ตามแผนที่กำหนดไว้ทั้งนี้เพราะมีเป้าหมายชัดเจน มีเครื่องมือ เครื่องมือที่พร้อม มีกำลังคนพอสมควรและแบ่งบทบาทหน้าที่กันชัดเจน จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างดี การดำเนินงานกิจกรรมต่างเริ่มต้นด้วยการติดต่อประสานงานโดยหัวหน้าทีมวิจัยที่ติดตามการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ นัดหมายทีมงานล่วงหน้าจากการประชุมครั้งที่ผ่านมา ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบจะเตรียมหน้าที่ของตนเอง เช่น ฝ่ายสถานที่เตรียมสถานที่ห้องประชุม เครื่องเสียง จัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องมือ ฝ่ายการเงินบัญชีเตรียมค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม ฝ่ายข้อมูลเตรียมการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึก รวบรวมเอกสารจากกระดาษลิฟชาร์ท จัดทำรายงานการดำเนินงาน กิจกรรม การศึกษาข้อมูลชุมชนจากเอกสารการสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายโดยใช้แบบสอบถามซึ่งทั้งทั้งทีมงานวิจัย อาสาสมัครและที่ปรึกษาต่างก็ร่วมกันแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนพูดคุยศึกษาวิเคราะห์ร่วมกัน เป็นการดำเนินงานร่วมกันของทีมงานที่ทำตามแผนปฏิบัติการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีส่วนร่วม สร้างองค์ความรู้ร่วมกันจนเป็นทางเลือกและแนวทางปฏิบัติในการทำการเกษตรอินทรีย์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยที่มีวิจัยได้เริ่มที่การศึกษาริบทของชุมชนบ้านคอนหมึกจากหลักฐานเอกสารที่มีการบันทึกไว้และการให้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทำให้ทราบบริบทของชุมชนดังต่อไปนี้

บริบทชุมชน

ประวัติหมู่บ้าน

บ้านคอนหมึก ก่อตั้งเมื่อประมาณปี 2334 โดยนายวงศ์และนายพรมมา (ไม่ปรากฏนามสกุล) ราษฎรชาวบ้านขามเปี้ย ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงระการพิชผล จังหวัดอุบลราชธานี ได้เดินทางมาตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันเพื่อเก็บของป่าและล่าสัตว์ ทั้งสองได้พบว่าที่ดินแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งสภาพผืนป่าหรือแม้กระทั่งสัตว์ป่านานาชนิด ที่ดินเหมาะสำหรับการเพาะปลูกและอยู่ใกล้แหล่งค้าขายน้ำลำธารที่มีอยู่ตลอดปี ได้ตัดสินใจลงหลักปักฐานเป็นที่ทำมาหากินเมื่อชุมชนอยู่กันมากขึ้น ขยายตัวมากขึ้น จึงจัดตั้งหมู่บ้านชื่อว่า “บ้านคอนหมึก” เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีหมูป่าอยู่เป็นจำนวนมาก ลักษณะของการเป็นศรีอริยชาติสูงของคนในชุมชน จึงทำให้ชุมชนแน่นแฟ้นเป็นปึกแผ่นสืบทอดต่อกันมา มีจารีตประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา มีทุนทางธรรมชาติที่สำคัญคือป่าชุมชนที่ชาวชุมชนช่วยกันดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่บ้านคอนหมึกมีสภาพเป็นป่าชุมชนเป็นจำนวนมาก มีลำห้วยขนาดเล็กไหลหล่อเลี้ยงภายในมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นที่ราบสลับกับที่ดอนเป็นลอนคลื่นมีความลาดเอียงจากทางทิศตะวันออกสู่ตะวันตกสู่ลำห้วยคันทิชา

พื้นที่หมู่บ้านคอนหมึก ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนาอีจแลน ซึ่งทางราชการได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2515 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 3,540 ไร่ แยกเป็น

- พื้นที่การเกษตร 2,903 ไร่
- พื้นที่ป่าชุมชน 626 ไร่
 - ป่าชุมชนคอนบก 545 ไร่
 - ป่าชุมชนคอนกุง 52 ไร่ (ป่าประสาธน์)
 - ป่าคอนบก 29 ไร่
- พื้นที่วัด 4 ไร่
- พื้นที่โรงเรียน 7 ไร่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ จดบ้านบ่อหิน ต.ไหล่ทุ่ง อ.ดงระการพิชผล จ.อุบลราชธานี

ทิศใต้ จุดบ้านคอนตะมุมน ค.ขามเปี้ย อ.ตระการพิชผล จ.อุบลราชธานี

ทิศตะวันออก จุดบ้านคงไม้งาม ค.ไหล่ทุ่ง อ.ตระการพิชผล จ.อุบลราชธานี

ทิศตะวันตก จุดลำห้วยตาเทียว ค.จานลาน อ.พนา จ.อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี

การคมนาคมจากจังหวัดอุบลราชธานีถึงหมู่บ้านคอนหมู ระยะทางประมาณ 46 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง ถนนบางช่วงเป็นดินลูกรัง การคมนาคมในฤดูฝนไม่สะดวกนัก มีรถสองแถวเล็กประจำทางซึ่งวิ่งเข้าออกหมู่บ้านเป็นประจำ วันละ 2 เที่ยว

จำนวนประชากร

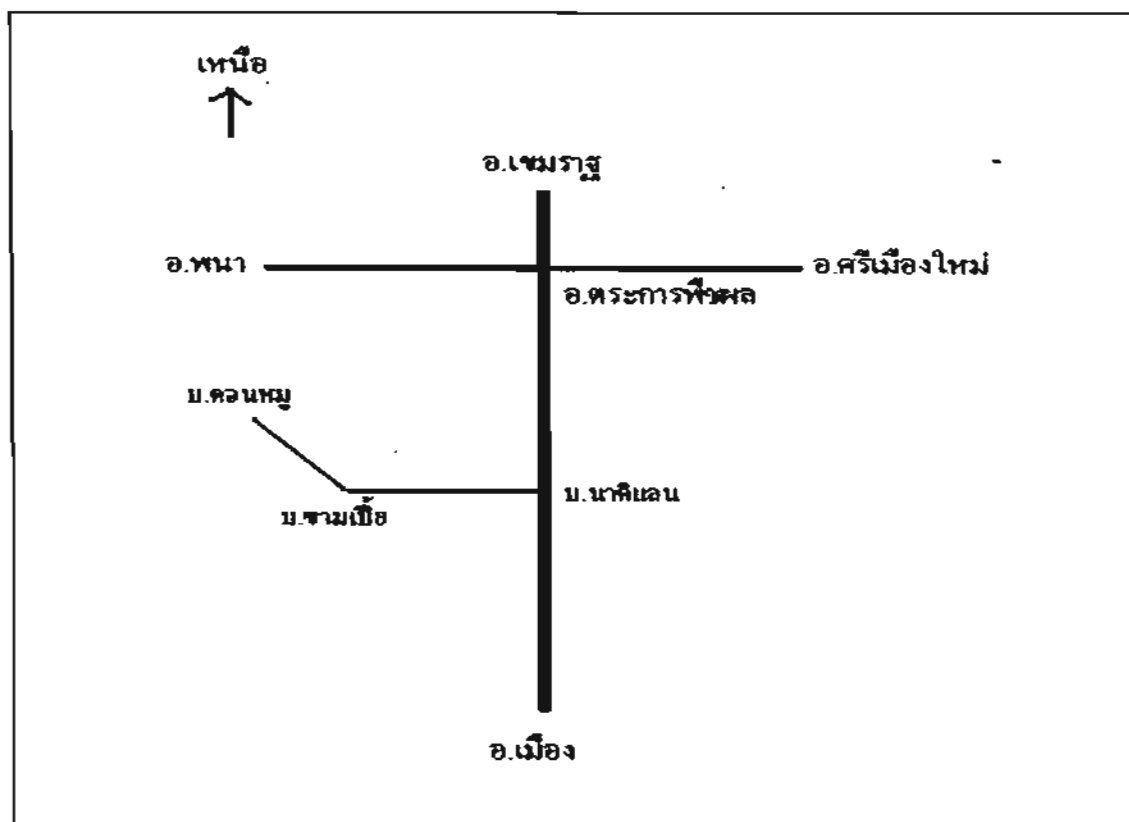
จำนวนหลังคาเรือน	151	หลังคาเรือน
ประชากรทั้งสิ้น	783	คน
ชาย	396	คน
หญิง	387	คน

อาชีพของประชากร

อาชีพหลัก เกษตรกรรม(ทำนา)

อาชีพรอง ปศุสัตว์,รับจ้าง,ค้าขาย

แผนที่

กลุ่มองค์กร/กลุ่มกิจกรรมต่างๆ

ธนาคารข้าว ในปี 2527 เพื่อเป็นการรวบรวมข้าวเปลือกให้สมาชิกที่คือครัวเรือนได้กู้ยืมข้าวไปบริโภคก่อนเมื่อได้ผลผลิตจึงนำมาคืนพร้อมดอกเบี้ย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน งบประมาณจำนวน 150,000 บาทในการสร้างถังตวงและเครื่องมือต่างๆ และมีการระดมทุนข้าวเปลือกด้วยประเพณีบุญประเพณีข้าวเปลือก (บุญกุ่มข้าวใหญ่)

โครงการป่าชุมชน ในปี 2528 เพื่อหาแนวทางในการดูแลพิทักษ์รักษาป่า ป่าลูกต้นไม้เสริมบริเวณป่าเสื่อมโทรม พร้อมกับหาวิธีการที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างคนกับป่า โดยความร่วมมือของคนในชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานป่าไม้ ทำให้การดูแลรักษาป่ากลับคืนมาอีกครั้งจนได้รับรางวัล "ธงพระราชทานพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต" จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ปี พ.ศ.2538 ซึ่งเป็นขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้านในการอนุรักษ์และดูแลป่าต่อไป

กลุ่มออมทรัพย์ ในปี 2534 โดยการสนับสนุนของคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศ.พ.พ.) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ได้ส่งเสริมเงินทุนหมุนเวียน จำนวนเงิน 8,000 บาท ให้ชาวบ้านทำการเลี้ยงสุกร(ในปี 2527) เมื่อขายผลผลิตให้นำเงินทุนมาส่งคืนกลุ่มเพื่อให้สมาชิกคนอื่นได้นำไปลงทุนต่อ หลังจากนั้นได้พัฒนาการจากกลุ่มเลี้ยงสุกรมาเป็นกลุ่มออมทรัพย์จากเงินทุนหมุนเวียนจำนวนนั้นในปี 2534 และให้สมาชิกกลุ่มมีการระดมหุ้นเพิ่มและได้จัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์อย่างเป็นทางการ และเปิดโอกาสให้สมาชิกได้กู้ยืมเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและลงทุนประกอบอาชีพ

ธนาคารโค - กระบือ ในปี 2542 ให้เกษตรกรชาวนาอินโคไปเลี้ยงเพื่อใช้งานและผลิตลูก จะต้องส่งคืนเมื่อโคตกลูกเพื่อจะได้หมุนเวียนให้สมาชิกคนอื่นนำไปเลี้ยงต่อเกษตรกรก็จะเป็นเจ้าของลูกโคตัวใหม่เอง และจะต้องเสียค่าบำรุง 100 บาท ให้กับกลุ่ม

โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ในปี 2546 โดยการส่งเสริมและสนับสนุนจาก ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรที่ได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์จากนโยบายนโยบายชาวนา เกษตรกรรายย่อย ด้วยการศึกษาจริงในแปลงนา (Fanner Field School) เป็นการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในแปลงนา (On Field Research) มีการแลกเปลี่ยนความรู้ การตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมสัมพันธ์ในกลุ่มเกษตรกร และมีการกระตุ้นให้เกษตรกรได้วิเคราะห์ระบบนิเวศการเกษตรในแปลงนาของตนเอง เพื่อที่จะกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรและเลือกใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการการผลิต

โรงสีชุมชนโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ในปี 2548 เพื่อรวบรวมผลผลิตของสมาชิกในชุมชน (และเครือข่ายโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์อีก 37 โรงเรียน) ไว้เพื่อต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง รวมถึงการเปลี่ยนวิธีการขายข้าว จากการขายข้าวเปลือกมาเป็นการขายข้าวสาร โดยวิธีการแปรรูปผลผลิต เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า (ข้าวอินทรีย์)

- กลุ่มอาชีพ**
- ผลิตหน่อไม้อัดปิ้งที่มีแหล่งวัตถุดิบที่มากมายในป่าชุมชน
 - กลุ่มแม่บ้านทอผ้า เป็นการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

- กลุ่มเพาะเห็ดฟางกองเดี่ยว หลังฤดูทำนา

หมูลูม ปี 2549 เป็นกลุ่มกิจกรรมต่อเนื่องจากกระบวนการผลิตของโรงสีชุมชนโดยมีแนวคิดที่จะใช้วัสดุที่เหลือใช้จากกระบวนการผลิตเช่น แกลบ รำ ปลายข้าว มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งรำ และปลายข้าวนำมาผสมเป็นอาหารในการเลี้ยงหมู แกลบ รำ มูลหมู(จากการเลี้ยง)เป็นวัสดุที่ใช้ในการทำปุ๋ยหมักชีวภาพโดยการวางวัสดุต่าง ๆ เป็นชั้น ๆ ที่ขุดเป็นหลุม รดน้ำจุลินทรีย์และทำการเลี้ยงหมูข้างบน เมื่อจำหน่ายผลผลิตคือหมู วัสดุที่อยู่ภายใต้การเลี้ยงหมูดังกล่าวจะเป็นปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ชั้นดีที่ไม่ต้องออกแรงผลิต สามารถนำไปใช้ในการทำนาข้าวอินทรีย์หรือผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขายในโอกาสต่อไป

หลังจากได้รับอนุมัติงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว.) ทีมงานวิจัยได้ดำเนินการตามแผนการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันดังต่อไปนี้

รายงานกิจกรรม (1)

ชื่อกิจกรรม ประชุมทีมวิจัย
สถานที่ โรงสีชุมชน โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู
วัน/เดือน/ปี 2 พฤศจิกายน 2548
ผู้เข้าร่วม (จำนวน 22 คน) ตามรายชื่อที่ภาคผนวก

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกันในระเบียบวิธีการทำวิจัย หลังจากที่ได้รับ สก. อนุมัติงบประมาณให้งวดแรก 76,600 บาทและต้องดำเนินกิจกรรมให้เสร็จภายใน 3 เดือนหลังจากได้รับโอนงบประมาณมาให้

2. ร่วมกันวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้สำเร็จลุล่วงตามกรอบข้อตกลงของ สก. และเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. แบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบเพื่อให้การดำเนินงานเกิดความคล่องตัว

ขั้นตอนและวิธีการ(ขั้นตอน/เนื้อหา/วิธีการ)

เป็นการประชุมทีมงานวิจัยครั้งแรก หลังจากที่มีการประชุมสมาคมสมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ บ้านดอนหมู ว่าจะมีการทำการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบข้อสงสัยของสมาชิกฯ ในประเด็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์นั้นก่อให้เกิดผลดีหรือไม่ ทำไมสมาชิกจึงลาออกไปบ้างแล้ว มีทีมงานจาก Node สก. มาช่วยพัฒนาโครงการ จนผ่านการพิจารณาจาก สก. ให้ดำเนินการใน

ครั้งนี้ การประชุมทีมวิจัยจึงต้องทำความเข้าใจในรายละเอียดเพิ่มเติม และเพื่อให้ทีมงานวิจัยทุกคน เข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่จะต้องทำร่วมกันรวมทั้งการวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เป็น แนวทางในการดำเนินการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอนจนบรรลุผลของการทำวิจัยครั้งนี้

วิธีการประชุม โดยหัวหน้าทีมทำหน้าที่ดำเนินการประชุมแบบมีส่วนร่วมให้เกิดความร่วมมือ ในการแสดงความคิดเห็น มีเจ้าหน้าที่จาก Node สกท.ช่วยให้ข้อคิดเห็น

ผลการดำเนินงาน(สรุปผลการดำเนินการแต่ละขั้นตอน)

ผลของการประชุมทำให้ทีมงานวิจัยได้เข้าใจในบทบาทหน้าที่และความเข้าใจในวิธีการทำงาน วิจัยแบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดมีผู้ที่สนใจที่จะเข้าร่วมงานวิจัยครั้งนี้เพิ่ม ขึ้นจากที่เสนอ สกท.ไว้ รวม แล้ว ทีมวิจัย มี นักวิจัย 11 คน ที่ปรึกษา 4 คน อาสาสมัคร 10 คน และได้แบ่งบทบาทหน้าที่ตาม รับผิดชอบดังนี้

- 1.ผู้ดำเนินการประชุม คือนายปริญญา สิงห์เรือง,นายบุญมา แกะมา
- 2.ผู้จับประเด็นการพูดคุย คือ นายธีระชาติ ปลาทอง,นายบรรยงค์ จิตรดิกรกุล
- 3.ผู้บันทึก/สรุปการประชุม คือนายคำจันทร์ คั่นเคย,นายสาร्व์ สำราญสุข
- 4.ผู้บันทึกภาพ/บันทึกเสียง คือนายประวิตร ประทุมชาติ
- 5.ผู้จัดการเรื่องการใช้จ่ายเงิน คือ นายสมชัย คาสา,นายทวีสิทธิ์ ห่อศรี
- 6.ผู้จัดทำบัญชี คือ นายบรรยงค์ จิตรดิกรกุล ,นายบุญมา แกะมา
- 7.ผู้จัดเก็บเอกสารและอุปกรณ์ คือนายบุญมา ป่องไว้,นายประยงค์ วิภามาส
- 8.ที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงจาก Node สกท.ร่วมแสดงความคิดเห็น
- 9.อาสาสมัครช่วยเก็บข้อมูลและร่วมแสดงความคิดเห็น

หมายเหตุ ผู้มีอำนาจถอนเงินจากธนาคารกรุงไทยสาขาถนนสรรพสิทธิ์โดยมีเงื่อนไขการถอน

- 2 ใน 3 คือ
- นายปริญญา สิงห์เรือง
 - นายธีระชาติ ปลาทอง
 - นายบรรยงค์ จิตรดิกรกุล

แผนปฏิบัติการงานวิจัย โครงการ “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของ โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู”

ลำดับ	กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	งบประมาณ	หมายเหตุ
1	ประชุมทีม	สร้างความเข้าใจ ทีม	ประชุม	นักวิจัย,ที่ ปรึกษา ,อาสาสมัคร	2 พ.ย.48	2,000.	ระยะแรก

2	ประชุมชี้แจงโครงการ	สร้างความเข้าใจในชุมชน	ประชุมชาวบ้าน	ชาวบ้านในชุมชน 80 คน	13 พ.ย.48	5,500.	ระยะแรก
3	ฝึกอบรมทีมวิจัย	ฝึกทักษะในการเก็บ/วิเคราะห์ข้อมูล	อบรมเชิงปฏิบัติการ	นักวิจัย, ที่ปรึกษา, อาสาสมัคร	23-24 พ.ย. 48	12,600.	ระยะแรก
4	จัดเก็บข้อมูล	เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์	สัมภาษณ์/สังเกต/สอบถาม/เก็บจากเอกสาร	สมาชิกโรงเรียน ชานานาและคนในชุมชน	11-18 ธ.ค. 48	21,500.	ระยะแรก
5	รวบรวมข้อมูล	สรุป/เรียบเรียงข้อมูล	ประชุมทีม	นักวิจัย, ที่ปรึกษา, อาสาสมัคร	24-25 ธ.ค. 48	3,000.	ระยะแรก
6	จัดทำรายงาน	รายงานความก้าวหน้า	รวบรวม/สรุป/เขียนรายงาน	ทีมนักวิจัย	20 ธ.ค.48	3,000.	ระยะแรก
7	ศึกษาดูงาน						
7.1	ประชุมทีม	กำหนดเป้าหมาย/สถานที่ดูงาน	ประชุมรวม	ทีมนักวิจัยและสมาชิกโรงเรียน ชานานา		3,000.	ระยะสอง
7.2	ศึกษาดูงาน	ศึกษาด้นแบบเพื่อหาทางเลือก	ไปศึกษาดูงาน	ทีมนักวิจัยและสมาชิกโรงเรียน ชานานา		16,900.	ระยะสอง
7.3	ประชุมสรุปผลการศึกษาดูงาน	สรุป/เปรียบเทียบวิเคราะห์และหาทางเลือก	ประชุมเชิงปฏิบัติการ	ทีมนักวิจัยและสมาชิกโรงเรียน ชานานา		3,000.	ระยะสอง
8	วิเคราะห์ผลการศึกษาและหา	สรุปวิเคราะห์ผลการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและ	เปิดเวทีสาธารณะนำเสนอ	ทีมนักวิจัยสมาชิกโรงเรียน ชานานาและ		3,000.	ระยะสอง

	ทางเลือกที่ เหมาะสม	กำหนดแนว ทางการปฏิบัติของ โรงเรียนชาวนา	ผลการวิจัย/ แลกเปลี่ยน ข้อคิดเห็น	ชาวบ้านใน ชุมชน			
9	จัดทำ รายงาน ฉบับ สมบูรณ์	นำเสนอ ผลการวิจัยแบบมี ส่วนร่วมแก่ สภา.	สรุป/ รวบรวม/ เรียบเรียง ข้อมูลที่ผ่านมา กระบวน การต่างๆ	ทีมวิจัย		5,000.	ระยะสอง

ปัญหาและอุปสรรค(สรุปผลสิ่งที่เกิดขึ้นของกิจกรรมตอบวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร)

ปัญหาของทีมวิจัยชุดนี้คือความเคยชินในการรับฟังความคิดเห็นมากกว่าการเสนอแนะ ขาดการแลกเปลี่ยน ส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอของผู้ดำเนินการประชุมและได้มีข้อตกลงในทีมร่วมกันว่าการที่จะเป็นนักวิจัยชาวบ้านที่แท้จริงแล้ว ทุกคนต้องร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันคิดค้นแผนการดำเนินงานต่างๆ รวมทั้งการมอบหมายบทบาทหน้าที่ร่วมกัน และเตรียมความพร้อมที่จะเป็นนักวิจัยชาวบ้านแบบมีส่วนร่วมโดยจะมีการฝึกอบรมทีมวิจัยอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ทีมวิจัยมีทักษะต่างๆเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้นการจัดกิจกรรมในครั้งนี้สามารถตอบสนองความต้องการ ในการจัดกิจกรรมคือนักวิจัยชาวบ้านมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้พอสมควรและมีแผนงานและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจนด้วย

ข้อเสนอแนะ

พื้นฐานของนักวิจัยชาวบ้านยังมีข้อจำกัดค่อนข้างมาก ดังนั้นต้องใช้เวลาในการปรับตัวมากขึ้น และนักวิจัยชาวบ้านเองต้องปรับตัวเองให้มากขึ้นกว่าเดิมทั้งการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน

กิจกรรมต่อไป

การประชุมชี้แจงโครงการ ในวันที่ 13 พ.ย. 2548 ที่ศาลาอัญมณีภาค หมู่ 10 ต.ขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล

รายงานกิจกรรม(2)

กิจกรรม ประชุมชี้แจงโครงการ
สถานที่ ศาลาวัดภูมิภาด บ้านคอนหมด.ขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี
วันที่ 13 พฤศจิกายน 2548
ผู้เข้าร่วม จำนวน 82 คน รายชื่ออยู่ที่ภาคผนวก

วัตถุประสงค์

เพื่อชี้แจงโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสมาชิกโรงเรียนขานานเกษตรอินทรีย์ บ้านคอนหมด ร่วมกับนักวิจัยจะทำการศึกษาปัญหาและหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ของตนเอง ซึ่งเป็นการวิจัยโดยชาวบ้านและก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอน(ขั้นตอน เนื้อหา วิธีการ)

นัดประชุมชาวบ้านที่ศาลาวัดเพื่อประชุมชี้แจงในเวทีนี้มีการประชุมหลายรายการเช่น ผู้ใหญ่บ้านประชุมเรื่องการดำเนินการของโครงการ SML เจ้าหน้าที่จาก ธ.ก.ส.ประชุมชี้แจงเรื่องโครงการรับจำนำข้าวเปลือก จากนั้นจึงเป็นการประชุมชี้แจงเรื่องการทำโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม นายปริญญา ถึงหัวเรื่อง หัวหน้าที่มีวิจัย ได้ชี้แจงความเป็นมาของโครงการครั้งนี้ว่า กิจกรรมของโรงเรียนขานานเกษตรอินทรีย์ที่สนับสนุนโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ดำเนินกิจกรรมการสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับชาวบ้านที่สนใจเรื่องเกษตรอินทรีย์มาเป็นปีที่ 3 มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมครั้งแรกจำนวน 45 คน ผลจากการเรียนรู้ร่วมกันทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่หันมาทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง เพราะเชื่อว่ามันคือทางรอดของเกษตรกรที่จะมีชีวิตรอดได้ท่ามกลางสภาวะการแข่งขันการเอาตัวรอดในปัจจุบันนี้ และเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของโรงเรียนขานานเกษตรอินทรีย์มาโดยตลอด แต่พอปีต่อมาเกษตรกรที่เข้าร่วมลดน้อยลงเหลือเพียง 38 คน จึงเกิดข้อสงสัยว่าสาเหตุที่จำนวนสมาชิกลดลงครั้งนี้เพราะอะไร จะทำอย่างไรให้มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น และทำอย่างไรที่จะให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ยังไม่ทำหรือเข้าร่วมกิจกรรมให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนขานานครั้งนี้ด้วย

ดังนั้นสมาชิกโรงเรียนขานานเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมดและเจ้าหน้าที่จาก Node สกา. จึงร่วมกันพัฒนาโครงการงานวิจัยที่ชื่อ “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนขานานเกษตรอินทรีย์ บ้านคอนหมด” และเสนอขออนุมัติงบประมาณสนับสนุนงานวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย เป็นเงิน 128,000บาท ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรืองานวิจัยชาวบ้านที่ให้ชาวบ้านสามารถทำงานวิจัยได้โดยมีนักวิชาการและนักพัฒนาเป็นที่ปรึกษา การ

ประชุมชี้แจงโครงการ ในครั้งนี้จึงต้องการสร้างความเข้าใจให้คนในชุมชนว่า จะมีการศึกษาหาข้อมูล เก็บรวบรวมปัญหาต่างๆของสมาชิกโรงเรียนชาวนเกษตรอินทรีย์คัดลอกจนชาวบ้านด้วยเพื่อนำปัญหามาวิเคราะห์และหาทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับบ้านดอนหมูต่อไปและการทำวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยชาวบ้านดอนหมูเอง (ได้แนะนำทีมงานวิจัย) ซึ่งทีมงานวิจัยครั้งนี้มีทั้งสิ้น 25 คนเป็นที่ ปักยาศที่ เป็น ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 คน นักวิจัยชาวบ้าน 11 คน และอาสาสมัครที่เป็นเยาวชนลูกหลานบ้านดอนหมู 10 คน ดังนั้นชาวบ้านดอนหมูก็สามารถที่จะเป็นนักวิจัยได้ จึงขอความร่วมมือจากพี่น้องชาวบ้านดอนหมูให้ ความร่วมในการ จัดทำงานวิจัยครั้งนี้ด้วยและผลของการทำวิจัยก็เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย

ผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

ชาวบ้านดอนหมูให้ความสนใจในการทำงานวิจัยและเข้าใจบ้างพอสมควรแต่ก็ยังไม่ชัดเจนนัก ว่างานวิจัยจะเกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมมากน้อยแค่ไหน และนักวิจัยชาวบ้านจะมีศักยภาพในการ ทำงานได้แค่ไหนแต่ก็ไม่ได้มีข้อซักถามหรือ ได้แย้งอะไร จึงเป็นหน้าที่ที่ทีมนักวิจัยต้องพิสูจน์ผลงานกัน ต่อไป

สรุปผล(สิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม ตอบวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร)

สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมคือชาวบ้านดอนหมูได้เข้าใจแล้วว่าต้องมีทีมงานวิจัย ชาวบ้านแบบมีส่วนร่วมเรื่อง “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียน ชาวนเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู”

ข้อเสนอแนะจากการทำกิจกรรม

ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีแต่ทีมนักวิจัยชาวบ้านยังคงไม่มีบทบาทเต็มที่นักเพราะยังขาด ทักษะและประสบการณ์จึงควร จะให้มีการฝึกอบรมทีมนักวิจัยชาวบ้านให้มีความรู้ความชำนาญและมี ประสบการณ์มากกว่านี้ก่อนที่จะลงมือทำงานจริง

กิจกรรมต่อไป

ฝึกอบรมทีมวิจัย ระหว่างวันที่ 23-24 พ.ย.2548

รายงานกิจกรรม(3)

กิจกรรม	ฝึกอบรมทีมวิจัยการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
สถานที่	ห้องประชุม 8 ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 3

วันที่ 23-24 พฤศจิกายน 2548
ผู้เข้าร่วม จำนวน 32 คน รายชื่ออยู่ที่ภาคผนวก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยได้รับความรู้เรื่องเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะของนักวิจัยในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
3. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างทีมวิจัยกับพี่เลี้ยงและองค์กรสนับสนุน

ขั้นตอน(ขั้นตอน เนื้อหา วิธีการ)

การอบรมครั้งนี้เป็นการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ มีวิทยากรนำเสนอเนื้อหาที่สำคัญและจำเป็นและเกี่ยวข้องกับการวิจัยเช่น

- ความหมายของการทำวิจัย
- ความแตกต่างระหว่างการทำวิจัยแบบเดิม(ทางวิชาการ)กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(วิจัยไทบ้าน)
- ขั้นตอนในการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม
- การเก็บรวบรวมข้อมูล
 1. ข้อมูลที่ต้องการจัดเก็บ
 2. เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บ
 3. แหล่งข้อมูล (ใคร,วิธีใด)

- แนวทางการวิจัยเอกสารและการสนทนากลุ่ม

หลังจากที่ได้ฟังการนำเสนอจากวิทยากรแล้วก็ได้มีการทดลองฝึกปฏิบัติการตั้งกรอบประเด็นคำถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งทีมนักวิจัยได้ร่วมกันคิดค้นแนวทางการเก็บข้อมูลไว้เพื่อให้ตอบข้อสงสัยหรือคำถามหลักของงานวิจัยครั้งนี้

ผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

ผลจากการร่วมกันคิดค้นแนวทางการวิจัยหรือรวบรวมเอกสารและการสนทนาของทีมวิจัยสรุปได้ว่า

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลชุมชน

ความเป็นมาที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ/ลักษณะการตั้งบ้านเรือน/อาณาเขต และขนาดที่ตั้งของหมู่บ้าน/จำนวนครัวเรือน ประชากร/อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ/สาธารณะสมบัติ/การศึกษา วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ

วิธีการศึกษาจาก การรวบรวมเอกสาร ข้อมูลมือสอง / การสนทนากลุ่ม สอบถามผู้รู้,คนเฒ่าคนแก่

- ส่วนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์
เพศ/อายุ สถานภาพ /การศึกษา/ภูมิค่านา/อาชีพหลัก-รอง/บทบาทหน้าที่ในกลุ่ม/การมีส่วนร่วม
- ส่วนที่ 3 พัฒนาการกลุ่มโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์
ความเป็นมา (การเรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์,การร่วมกันทดลอง,รวมกลุ่มกันทำจริง)
การเริ่มต้นการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ(วัตถุประสงค์,ความจำเป็น/รูปแบบวิธีการ,ขั้นตอนกิจกรรม,การบริหารจัดการ,การมีส่วนร่วม)
- ส่วนที่ 4 ผลการดำเนินงานโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์
แนวคิด,โลกทัศน์,ทัศนคติ/การบริหารจัดการ(คน,งบประมาณ,กิจกรรม)การเปรียบเทียบ(ผลผลิต,ต้นทุน,รายได้,ระบบนิเวศน์)
- ส่วนที่ 5 ปัญหา-อุปสรรคและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์
ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง(ครอบครัว) คอชุมชน (หมู่บ้าน)
- ส่วนที่ 6 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการตัดสินใจ
เข้าร่วมกิจกรรมต่อไป/ลาออกจากกลุ่ม/ยังไม่เข้ากลุ่ม/เข้าร่วมใหม่
- ส่วนที่ 7 แนวโน้มการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ของผู้ถูกสัมภาษณ์
รูปแบบวิธีการที่เหมาะสมของกลุ่ม/แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน/การขยายแนวทางสู่ชุมชนอื่น
- ส่วนที่ 8 ข้อเสนอแนะ
การดำรงอยู่และการปรับปรุงให้ดีขึ้น

สรุปผล(สิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม คอบวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร)

ผลจากการอบรมทำให้ทีมวิจัยมีความรู้ในเรื่องการทำวิจัยเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องความหมายของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิธีการเก็บข้อมูล และคิดว่าการทำวิจัยไม่ใช่เรื่องยากหรือเป็นเรื่องไกลตัวอีกต่อไป หากแต่เป็นเรื่องที่ชาวบ้านมีความสามารถที่จะทำได้และบางเรื่องเคยทำมาแล้วแต่ไม่รู้ว่าเป็นการทำงานวิจัย เพราะเข้าใจว่างานวิจัยเป็นเรื่องของงานทางวิชาการเมื่อทำแล้วสรุปเป็นเอกสารเก็บไว้ หรือใช้เป็นประโยชน์ในทางความก้าวหน้าทางวิชาการ แต่งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรืองานวิจัยไทบ้านเป็นเหมือนการดำเนินงานปกติที่ชาวบ้านทำอยู่แล้วแต่ขาดการรวบรวมและจัดระเบียบข้อมูล ดังนั้นการอบรมทีมวิจัยทำให้ผู้เข้าอบรมได้มีความรู้และมีทักษะเพิ่มมากขึ้นจึงถือว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะจากการทำกิจกรรม

เนื่องจากการอบรมครั้งนี้มีระยะเวลาน้อย ศักยภาพและข้อจำกัดของทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านเป็นปัญหาในการรับรู้ข้อมูล แนวทางแก้ไขคือทีมวิจัยต้องทำการพูดคุยและซักซ้อมแนวทางการทำงานอีกหลายครั้งเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการทำงานต่อไป

กิจกรรมต่อไป

การจัดเก็บข้อมูล ในวันที่ 11-18 พฤศจิกายน 2548

รายงานกิจกรรม(4)

กิจกรรม	จัดเก็บข้อมูล
สถานที่	บ้านคอนหมู ต.ขามเฒ่า อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี
วันที่	11-18 พฤศจิกายน 2548
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 27 คน รายชื่ออยู่ที่ภาคผนวก

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำการเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ขั้นตอน(ขั้นตอน เนื้อหา วิธีการ)

หลังจากที่ผ่านการอบรมมาแล้วครั้งหนึ่งทีมงานวิจัยได้ทำการ ประชุมพบปะกันในวันที่ 4 ธันวาคม 2548 เพื่อทบทวนความรู้และทักษะในการจัดเก็บข้อมูลให้ทีมวิจัย เพิ่มเติมพร้อมทั้งร่วมกันตั้งประเด็นคำถามและช่วยกันพิจารณาประเด็น โดยละเอียด และมอบหมายให้ดำเนินการจัดทำขึ้นมาบางส่วนแล้วนัดประชุมกันทดสอบสัมภาษณ์เพื่อหาข้อบกพร่องก่อนจัดทำ บัณฑิตบูรณอีกที

วันที่ 11 ธันวาคม 2548 ทีมงานวิจัยได้นัดประชุมกันอีกครั้งเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการทดสอบการสัมภาษณ์เพื่อหาข้อบกพร่องทางด้านเอกสารและตัวบุคคล ผลปรากฏว่ามีปัญหาทางด้านคำและตัวอักษรบางตัวที่ตีความหมายแตกต่างกันและทักษะการสัมภาษณ์ของนักวิจัยบางคนยังไม่เบบเนียน จึงต้องมีการปรับปรุงแบบ สอบถามแบบสัมภาษณ์กันใหม่และให้นักวิจัยทดลองสัมภาษณ์ใหม่เพื่อหาข้อบกพร่องเพิ่มความสมบูรณ์และครอบคลุมให้ทุกด้าน จากนั้นจึงทำการแบ่งทีม

กันเพื่อทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล เป็น 5 ทีม โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์จำนวน 50 คน ทั้งที่เป็นสมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ และไม่ใช่มหาวิทยาลัย กำหนดให้เสร็จภายในวันที่ 18 ธันวาคม 2548

ผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

ทีมงานนักวิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในช่วงที่มีโอกาสหลังจากเสร็จภารกิจงานหรือในช่วงคอนเย็น บรรดาภาคนในการสอบถามพูดคุยอย่างเป็นกันเอง สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานครั้งนี้สามารถสร้างเยาวชนคนหนุ่มสาวที่เป็นอาสาสมัครเก็บข้อมูลให้เป็นผู้ที่มีศักยภาพพร้อมที่จะเป็นผู้นำชุมชนในอนาคตต่อไป ส่วนนักวิจัยชาวบ้านก็ได้แสดงศักยภาพของตนเองในการสัมภาษณ์ชักถามข้อมูลพร้อม ๆ กับการแลกเปลี่ยนพูดคุยในเรื่องสาระทุกขัตุขคืบอื่น ๆ ไปด้วย มีโอกาสให้กำลังใจกันและเสริมความมั่นใจในการทำนาข้าวอินทรีย์ว่าน่าจะเป็นทางเลือกและทางเลือกของชาวนาไทย ในตอนนี้ จึงทำให้เกิดความร่วมมือกันอย่างจริงใจและได้ข้อมูลอย่างละเอียด

สรุปผล(สิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม ดอนวัตถุประสงค้หรือไม อย่งไร เพราะอะไร)

การดำเนินงานครั้งนี้ได้ข้อมูลครบถ้วนทั้งที่เป็นข้อมูลทั่ว ๆ ไป บริบทชุมชน ข้อมูลโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ ข้อมูลสมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ ข้อมูลการทำนาข้าวเกษตรอินทรีย์ และการจัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้ก่อให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมและเป็นการฝึกทักษะการเป็นผู้นำของกลุ่มเยาวชนที่จะเป็นตัวแทนของชุมชนในโอกาสต่อไป ถือว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินการครั้งนี้ด้วย

ข้อเสนอแนะจากการทำกิจกรรม

ข้อจำกัดทางด้านศักยภาพของทีมงานวิจัยไทบ้านที่ยังไม่เชี่ยวชาญชำนาญการในศิลปะการสัมภาษณ์ ความแม่นยำในประเด็นคำถามและการให้คำจำกัดความของคำถาม จึงทำให้การสัมภาษณ์ไม่เป็นธรรมชาติเท่าใดนัก แต่ก็ต้องแก้ไขกันด้วยการฝึกให้มีการพูดคุยและการสนทนากันอยู่เรื่อย ๆ สร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อไป น่าจะเป็นการดี

กิจกรรมต่อไป

การรวบรวมข้อมูล ในวันที่ 24 ธันวาคม 2548

รายงานกิจกรรม(5)

กิจกรรม รวบรวมข้อมูล
สถานที่ โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู ค.ขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล
วันที่ 24 ธันวาคม 2548
ผู้เข้าร่วม จำนวน 25 คน รายชื่ออยู่ภาคผนวก

วัตถุประสงค์

เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าจากเอกสารที่เก็บจากข้อมูลมือ 2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามคนเฒ่าคนแก่ นำมารวบรวมเพื่อรอทำการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอน(ขั้นตอน เนื้อหา วิธีการ)

ประชุมทีมงานวิจัยเพื่อสรุปข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและกระดาษบันทึกที่นักวิจัย และอาสาสมัครไปเก็บข้อมูลมา นำมาจัดหมวดหมู่ จัดกลุ่ม เรียงเรียง โดยวิธีการให้อาสาสมัครและนักวิจัยนำเสนอข้อมูลแต่ละกลุ่มขึ้นกระดาน คลิปชาร์ต ในประเด็นคำถามต่างๆ ตามแบบสอบถาม เพื่อให้ร่วมกันเป็นข้อมูลในภาพรวมของงานวิจัยในครั้งนี้ ส่วนข้อมูลทำ ๆ ไป คณะที่ปรึกษาได้ทำหน้าที่เก็บรวบรวมเอกสารมาให้จากสำนักงานราชการต่าง ๆ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน ราชการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลและประวัติดมบ้านที่มีส่วนงานอื่นเคยทำได้แล้ว

ผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

ข้อมูลเบื้องต้นที่สามารถรวบรวมได้จากการจัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้สรุปได้ดังนี้

ก. ข้อมูลบริบทชุมชน

ชุมชนบ้านคอนหมู ก่อตั้งเมื่อประมาณปี 2334 โดยนายวงศ์และนายพรมมา (ไม่ปรากฏนามสกุล) รายธูรชาบ้านขามเปี้ย ซึ่งเดินทางมาตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันเพื่อเก็บของป่าและล่าสัตว์ ทั้งสองได้พบว่าที่ดินแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ที่สภาพผืนป่าหรือแม้กระทั่งสัตว์ป่าบนนาชนิด ที่ดินเหมาะสำหรับการเพาะปลูกและอยู่ใกล้แหล่งต้นน้ำลำธารที่มีอยู่ตลอดปี จึงได้ตัดสินใจลงหลักปักฐานเป็นที่ทำมาหากินและได้ชื่อว่า "บ้านคอนหมู" และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามลำน้ำ คือ หมูป่า ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเมื่อชุมชนอยู่กันมากขึ้น ขยายตัวมากขึ้น จึงจัดตั้งหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านตามลำดับดังนี้

- 1.ท้าวคำกุนา (-)
- 2.นายถี ลดพรม (-)
- 3.นายเคน กลิ่นแก้ว (-)

4.นายโส คื่นเคย	(-)
5.นายปา แกะมา	(2510-2524)
6.นายจันทร์แดง โครรัตน์	(2525-2544)
7.นายทอง แกะมา	(2544-2545)
8.นายบุญมา แกะมา	(2545-ปัจจุบัน)

การปกครองของบ้านดอนหมามีลักษณะของการเป็นเครือญาติสูง มีความรักและศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย จึงทำให้ชุมชนเน้นเป็นปึกแผ่นสืบทอดต่อกันมาทั้งจารีตประเพณี วัฒนธรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หาของป่า และรับจ้างทั่วไปในเขตตัวจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดใกล้เคียง และกรุงเทพมหานคร

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่บ้านดอนหมามีสภาพเป็นป่าชุมชนเป็นจำนวนมาก มีลำห้วยขนาดเล็กไหลหล่อเลี้ยงภายในมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นที่ราบสลับกับที่ดอนเป็นลอนคลื่นมีความลาดเอียงจากทางทิศตะวันออกสู่ตะวันตกสู่ลำห้วยตาเหียว

พื้นที่หมู่บ้านดอนหมูดังอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนาขี้เหล็ก ซึ่งทางราชการได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2515 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 3,540 ไร่ แยกเป็น

- พื้นที่การเกษตร 2,903 ไร่
- พื้นที่ป่าชุมชน 626 ไร่
 - ป่าชุมชนลอนบก 545 ไร่
 - ป่าชุมชนดอนกุง 52 ไร่ (ป่าประสาเล็ก)
 - ป่าดอนบก 29 ไร่
- พื้นที่วัด 4 ไร่
- พื้นที่โรงเรียน 7 ไร่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จดบ้านบ่อหิน ต.ไหล่ทุ่ง อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี
ทิศใต้	จดบ้านดอนตะมูน ต.ขมเปือย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี
ทิศตะวันออก	จดบ้านดงไม้งาม ต.ไหล่ทุ่ง อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี
ทิศตะวันตก	จดลำห้วยตาเหียว ต.จานลาน อ.พนม จ.อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี

การคมนาคมจากจังหวัดอุบลราชธานีถึงหมู่บ้านดอนหมู ระยะทางประมาณ 46 กิโลเมตร ใช้เส้นทางประมาณ 1 ชั่วโมง ถนนบางช่วงเป็นดินลูกรัง การคมนาคมในฤดูฝนไม่สะดวกนัก มีรถสองแถวเล็กประจำทางซึ่งวิ่งเข้าออกหมู่บ้านเป็นประจำ วันละ 2 เที่ยว

จำนวนประชากร

จำนวนหลังคาเรือน	151	หลังคาเรือน
ประชากรทั้งสิ้น	783	คน
ชาย	396	คน
หญิง	387	คน

อาชีพของประชากร

อาชีพหลัก เกษตรกรรม(ทำนา)
 อาชีพรอง ปศุสัตว์,รับจ้าง,ค้าขาย

กลุ่มองค์กร/กลุ่มกิจกรรมต่างๆ

ธนาคารข้าว ในปี 2527 เพื่อเป็นการรวบรวมข้าวเปลือกให้สมาชิกที่เดือดร้อนได้กู้ยืมข้าวไปบริโภคก่อนเมื่อได้ผลผลิตจึงนำมาคืนพร้อมดอกเบี้ย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน งบประมาณจำนวน 150,000 บาทในการสร้างยุ้งฉางและเครื่องมือต่างๆ และมีการระดมทุนข้าวเปลือกด้วยประเพณีบุญประเพณีข้าวเปลือก (บุญกุ่มข้าวใหญ่)

โครงการป่าชุมชน ในปี 2528 เพื่อหาแนวทางในการดูแลพิทักษ์รักษาป่า ป่าดงดิบไม่เสื่อมโทรม ป่าเสื่อมโทรม พร้อมกับหาวิธีการที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างคนกับป่า โดยความร่วมมือของคนในชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานป่าไม้ ทำให้การดูแลรักษาป่ากลับคืนมาอีกครั้งจนได้รับรางวัล "ธงพระราชทานพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต" จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ปี พ.ศ.2538 ซึ่งเป็นขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้านในการอนุรักษ์และดูแลป่าต่อไป

กลุ่มออมทรัพย์ ในปี 2534 โดยการสนับสนุนของคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศ.พ.พ.) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ได้ส่งเสริมเงินทุนหมุนเวียน จำนวนเงิน 8,000 บาท ให้ชาวบ้านทำการเลี้ยงสุกรเมื่อขายผลผลิตให้นำเงินทุนมาส่งคืนกลุ่มเพื่อให้สมาชิกคนอื่นได้นำไปลงทุนต่อ หลังจากนั้นได้พัฒนาการจากกลุ่มเลี้ยงสุกรมาเป็นกลุ่มออมทรัพย์จากเงินทุนหมุนเวียนจำนวนนั้น และให้สมาชิกกลุ่มมีการระดมหุ้นเพิ่มและได้จัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์อย่างเป็นทางการ และเปิดโอกาสให้สมาชิกได้กู้ยืมเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและลงทุนประกอบอาชีพ

ธนาคารโค - กระบือ ในปี 2542 ให้เกษตรกรชานานยืมโคไปเลี้ยงเพื่อใช้งานและผลิตลูก จะต้องส่งคืนเมื่อโคตกลูกเพื่อจะได้หมุนเวียนให้สมาชิกคนอื่นนำไปเลี้ยงต่อเกษตรกรก็จะเป็นเจ้าของลูกโคตัวใหม่เอง และจะต้องเสียค่าบำรุง 100 บาท ให้กับกลุ่ม

โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ในปี 2546 โดยการส่งเสริมและสนับสนุนจาก ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรด้วยการปฏิบัติจริงในแปลงนา (Farmer Field School) เป็นการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในแปลงนา (On Field Research) มีการแลกเปลี่ยนความรู้ การตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมสัมพันธ์ในกลุ่มเกษตรกร และมีการกระตุ้นให้เกษตรกรได้

วิเคราะห์ระบบนิเวศการเกษตรในแปลงนาของตนเอง เพื่อที่จะกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรและเลือกใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการการผลิต

โรงเรียนชุมชนโรงเรียนชวามาเกษตรอินทรีย์ ในปี 2548 เพื่อรวบรวมผลผลิตของสมาชิกในชุมชน (และเครือข่ายโรงเรียนชวามาเกษตรอินทรีย์อีก 37 โรงเรียน) ไว้เพื่อต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง รวมถึงการเปลี่ยนวิธีการขายข้าว จากการขายข้าวเปลือกมาเป็นการขายข้าวสาร โดยวิธีการแปรรูปผลผลิต เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า (ข้าวอินทรีย์)

กลุ่มอาชีพ - ผักหน่อไม้อัดปิ้งที่มีแหล่งวัตถุดิบที่มากมายในป่าชุมชน

- กลุ่มแม่บ้านทอผ้า เป็นการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

- กลุ่มเพาะเห็ดฟางกองเดี่ยว หลังฤดูทำนา

หมู่ ๗ ปี 2549 เป็นกลุ่มกิจกรรมต่อเนื่องจากกระบวนการผลิตของโรงเรียน โดยมีแนวคิดที่จะใช้วัสดุที่เหลือใช้จากกระบวนการผลิตเช่น แกลบ รำ ปลายข้าว มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งรำและปลายข้าวนำมาผสมเป็นอาหารในการเลี้ยงหมู แกลบ รำ มูลหมู(จากการเลี้ยง)เป็นวัสดุที่ใช้ในการทำปุ๋ยหมักชีวภาพโดยการวางวัสดุต่าง ๆ เป็นชั้น ๆ ที่ขุดเป็นหลุม รดน้ำจุลินทรีย์และทำการเลี้ยงหมูข้างบน เมื่อจำหน่ายผลผลิตคือหมู วัสดุที่อยู่ภายใต้การเลี้ยงหมูดังกล่าวจะเป็นปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ชั้นดีที่ไม่ต้องออกแรงผลิต สามารถนำไปใช้ในการทำนาข้าวอินทรีย์หรือผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขายในโอกาสต่อไป

บริบทของโรงเรียนชวามาเกษตรอินทรีย์

การก่อตั้งโรงเรียนชวามาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมู ตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 8 มิถุนายน 2546 โดยการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขา ตระการพืชผล ซึ่งมี

1.แนวคิดโรงเรียนชวามา

เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อในวิถีการเกษตรกระแสหลักที่ต้องมีการใส่ปุ๋ยเคมีใช้สารป้องกัน กำจัด ศัตรูพืชและวัชพืชจึงจะทำให้ผลผลิตในนาทางนี้ทำให้ค่าเกษตรกรรมค่าใช้จ่ายในการผลิตที่สูงมากขึ้นทุกปี ๆ นอกจากนั้นยังมีสารพิษ สารเคมีตกค้างในผลผลิต เมื่อนำมาบริโภคก็จะมีความต่อระบบการดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัว ทำให้มีภาวะที่ต้องใช้จ่ายเพิ่มขึ้นนอกจากนั้นแล้วสารเคมีที่ตกค้างเหล่านี้ ยังส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างมากมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกข้าวซึ่งเป็นผลิตผลหลักของประเทศชาวนาที่ทำการผลิตข้าวในชุมชนต้องมีการละค่าใช้จ่ายมากขึ้นทุก ๆ ปี รวมทั้งชาวนาต้องกู้เงินเพื่อการลงทุน ซื้อเครื่องจักร เครื่องมือ เพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ และกู้เพื่อนำมาใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี ยาป้องกันกำจัดศัตรูพืช และอื่น ๆ มากขึ้น ปัญหานี้สินเกษตรกรจึงแก้ไขได้ยาก และตกเป็นผู้มีหนี้สินมากขึ้นทุก ๆ ปี อาจกล่าวได้ว่าการทำนาแต่ละครั้งมีแต่ขาดทุน และถึงแม้ว่าจะขาดทุน แต่ชาวนายังคงต้องปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคส่วนที่เหลือจึงส่งขาย การทำนาจึงเป็นวิถีแห่งการดำรงชีพของชาวนาไทย (Mode of Existence) ไม่ใช่วิถีผลิตเพื่อขาย (Mode of Production) ตามกระแสหลักที่คำนึงถึงกำไรและตลาด

อย่างไรก็ตามเนื่องจากการตลาดข้าวเวียงว่ายในกระแสโลกที่มีการแข่งขันสูงชาวนาจึงต้อง
ปรับวิธีการผลิตอย่างเป็นขั้นตอนนับจากการลดค่าใช้จ่าย ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มรายได้จาก
มูลค่าเพิ่มของผลผลิตข้าวซึ่งเป็นพืชหลักและพืชผลอื่น ๆ ซึ่งเป็นพืชเสริมบนฐานแนวคิดเกษตรยั่งยืนที่
มุ่งเน้นสร้างความสมดุลของระบบนิเวศการปรับวิธีการผลิตเหล่านี้จำเป็นต้องใช้กระบวนการเรียนรู้
ร่วมกันอย่างเป็นระบบของเกษตรกร และการส่งเสริมชาวนาให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการหักยศ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรอินทรีย์นั้นเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นระบบการผลิตที่ดีที่สุด เป็นการผลิตที่
เป็นมิตรต่อเกษตรกร ต่อผู้บริโภค ต่อระบบสุขภาพและต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเป็นแนวทางหลักที่
สำคัญในการนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง กระบวนการเรียนรู้โรงเรียนชาวนาข้าวอินทรีย์ จึงนำแนวคิด
เกษตรอินทรีย์มาสู่การปฏิบัติจริงในแปลงนาของชาวนา (Farmer Field School) โดยมีหลักคิดใหญ่ 5
เรื่องคือ

- 1.1. การอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของแปลงนา
- 1.2. การฟื้นฟูระบบนิเวศเกษตร เช่น การปรับปรุงบำรุงดิน การปลูกพืชหลากหลาย หลังการ
เก็บเกี่ยวข้าว เป็นต้น
- 1.3. การพึ่งกลไกธรรมชาติในการทำการเกษตร เช่น การใช้พันธุ์พืชท้องถิ่นที่ลดพันธุ์เมล็ด
ห้ามใช้พันธุ์พืช GMO การใช้สมมูลธรรมชาติในการกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น
- 1.4. การป้องกันมลพิษ ที่มาจากแปลงนารอบ ๆ
- 1.5. การพึ่งตนเองในการทำการเกษตร เช่น การเตรียมปัจจัยการผลิต – ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การ
ตัดเมล็ดพันธุ์ การใช้แรงงานตนเองและครอบครัว

2. หลักการของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์

โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์เป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรด้วยการปฏิบัติจริง
ในแปลงนา (Farmer Field School) ตลอดจนดูการผลิตในรอบปีของเกษตรกร เป็นการทำวิจัยเชิง
ปฏิบัติการในแปลงนา (On Field Research) มีการแลกเปลี่ยนความรู้ การตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วย
ตนเองอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมสัมพันธ์ในกลุ่มเกษตรกรและมีการกระตุ้นให้เกษตรกรได้วิเคราะห์
ระบบนิเวศการเกษตรในแปลงนาของตนเอง เพื่อที่จะกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากร
และเลือกใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการการผลิต

โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์จะไม่ทำหน้าที่ในการสอนเทคโนโลยีใหม่จากภายนอกให้กับ
เกษตรกร แต่จะสร้างเครื่องมือให้กับเกษตรกร เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาการผลิตและคัดสรร
เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อนำไปใช้ในแปลงนาของตน โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์จึงช่วยสร้าง
ความรู้สึกรู้สึกในการเป็นเจ้าของเทคโนโลยีใหม่ที่เกษตรกรได้ประยุกต์ หรือพัฒนาขึ้นจากแปลงนาโดยมี
หลักการดังนี้

2.1 การเรียนรู้ของเกษตรกร

โรงเรียนชาวนาเกษตรกรอินทรีย์ใช้แนวทางของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิคการเรียนรู้จากการทดลองในการปลูกข้าว เพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในการวิเคราะห์ตัดสินใจการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพเงื่อนไขของท้องถิ่นโดยอาศัยแปลงนาแห่งหนึ่งของสมาชิก จำนวน 1 - 2 ไร่ (ซึ่งกำหนดว่าเป็น “แปลงนาโรงเรียน”) เพื่อเรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาและสิ่งที่เกษตรกรสนใจอยากจะเรียนรู้ โดยเกษตรกรจะพบกันในช่วงการผลิตทุกสัปดาห์ หรือทุก 2-3 สัปดาห์ไปจนจบฤดูกาลผลิตในรอบปี ในช่วงเวลาที่ไม่ได้พบกันที่โรงเรียนเกษตรกรสมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรกรอินทรีย์ จะมีโอกาสได้ทำการศึกษาทดลองและปฏิบัติจริงในแปลงนาของตัวเอง เพื่อสังเกต ทดลองในเรื่องที่สนใจโดยนำหลักการที่ได้จากการเข้าโรงเรียนชาวนาเกษตรกรมาปฏิบัติ เกษตรกรจะได้เรียนรู้ ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการปลูกข้าว และทดสอบทางเลือกต่าง ๆ ที่เหมาะสมสำหรับตัวเองที่จะนำไปปฏิบัติในแปลงนาของตนเอง

ประเด็นหัวข้อศึกษาสำหรับการพบปะกันในแต่ละครั้งที่จัดกิจกรรมโรงเรียนจะสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของข้าวที่ปลูกในแปลงโรงเรียนในช่วงเวลานั้น ๆ กิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติในการสังเกตปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของข้าวในแปลงโรงเรียน แล้วร่วมกันวิเคราะห์ทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา

2.2 เกษตรกรคือผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญ

หลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ เกษตรกรคือผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ส่วนบุคคลภายนอกเป็นผู้จัดกระบวนการรู้ให้สัมฤทธิ์ผล และการเรียนรู้เน้นอาศัยการเรียนรู้แบบเทียบวิธีปฏิบัติต่าง ๆ (Treatment) ในการปลูกข้าวเองเกษตรกร เปรียบเทียบกับโรงเรียนชาวนาที่เกษตรกรเป็นผู้ดำเนินการ โรงเรียนชาวนาเกษตรกรอินทรีย์จะเน้นเรื่องการจัดการแปลงนาในเชิงปฏิบัติ ภายใต้อาณัติของจริงของท้องถิ่น โดยเกษตรกรจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินการเองทั้งหมด

2.3 ห้องเรียนอยู่ในแปลงนา (Farmer Field School)

การเรียนรู้ทั้งหมดจะเกิดขึ้นในแปลงนา โดยเกษตรกรจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยเพื่อทำการเก็บข้อมูลจากแปลงนา วิเคราะห์ข้อมูล ตัดสินใจเลือกเทคนิคที่จะใช้และผลผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนนำเสนอสรุปผลการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในแปลงนาให้กับสมาชิกในกลุ่มย่อยอื่นได้รับรู้ เพื่อที่จะได้มีการซักถาม พูดคุยแลกเปลี่ยนและปรับปรุงข้อสรุปให้ดีขึ้น ดังนั้น ปัญหาที่พบในแปลงนาจึงไม่ใช่เป็นข้อจำกัดของการทำเกษตร แต่เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถในการแก้ปัญหาของเกษตรกร การใช้แปลงนาเป็นห้องเรียนทำให้การเรียนรู้เกิดจากสิ่งที่เป็นจริงในแปลงนาและเกษตรกรได้เรียนรู้จากตัวอย่างจริง นอกจากนี้สภาพแวดล้อมของการเรียน (ที่อยู่ในแปลงนาของเกษตรกร) ทำให้เกษตรกรรู้สึกสบาย ๆ ไม่อึดอัด และผู้จัดการศึกษาไม่ครอบงำการเรียนรู้เกษตรกร

เกษตรกรที่เข้าร่วมในโรงเรียนชาวนาจะได้มีโอกาสในการเรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ปัญหา ผู้จัดการศึกษาจะจัดเตรียมปัญหาเริ่มต้นจากง่าย ๆ แล้วค่อยยากขึ้น ให้เกษตรกรวิเคราะห์และเสนอแนวทางแก้ไข การทำเช่นนี้จะทำให้เกษตรกรมั่นใจในความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตนเองเพิ่มขึ้น

2.4 การวิจัยเชิงปฏิบัติการในโรงเรียนชาวนา (On-Field Research)

เกษตรกรในฐานะวิจัยจะบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตข้าว การเจริญเติบโตของข้าว ศัตรูพืช วัชพืชระบบนิเวศเกษตร ฯลฯ อย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาที่จัดกิจกรรมในโรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์ โดยผู้จัดการศึกษาจะให้คำแนะนำในการบันทึกข้อมูล

2.5 บทบาทของผู้จัดการศึกษา

ผู้จัดการศึกษาอาจจะเป็นพนักงาน ร.ก.ส. เจ้าหน้าที่ส่งเสริม นักวิจัย หรือแม้แต่เกษตรกรเองก็ได้ โดยผู้จัดการศึกษารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเป็นวิทยากรกระบวนการเรียนรู้โดยกลุ่มมีประเด็นที่สำคัญ คือ ผู้จัดการศึกษาไม่ควรมีการนำเสนอผลสรุปแทนกลุ่มย่อย

การที่เจ้าหน้าที่ / พนักงาน ร.ก.ส. / ผู้นำเกษตรกรต้องเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้จัดการศึกษาในแนวทางโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์นี้ทำให้ได้รับการฝึกอบรมทักษะและเทคนิคการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่ม เช่น ทักษะ / เทคนิคการสื่อสาร การวิเคราะห์ปัญหา การสร้างผู้นำ และการจัดกิจกรรมสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นการพูดคุยในระดับกลุ่ม

2.6 บทบาทของนักวิชาการ

นักวิชาการสามารถมีส่วนช่วยในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรในโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ได้ โดยการสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อพิเศษ เช่น โรคแมลง ศัตรูข้าว ดินและการปรับปรุงดิน พันธุ์ข้าว ตลอดจนเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ชุมชนยังไม่มี แต่ที่สำคัญ คือ นักวิชาการควรพยายามเรียนรู้จากเกษตรกร และเป็นเพื่อนร่วมโรงเรียนกับเกษตรกร โดยไม่ทำตัวเป็นผู้รู้แต่เพียงผู้เดียว

3. วัตถุประสงค์ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์

กระบวนการของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ในขั้นต้นมีวัตถุประสงค์ดังนี้

3.1 เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการสนับสนุนให้เกษตรกรได้ทำการศึกษาทดลองปลูกแปลงของตัวเองโดยเน้นการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มมูลค่าผลผลิตจากการใช้แปลงนาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

3.2 เพื่อเรียนรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการทำเกษตรอินทรีย์สำหรับแก้ปัญหาการผลิตและระบบนิเวศในการผลิตของเกษตรกร

3.3 เพื่อเสริมสร้างบทบาทการรวมกลุ่มของเกษตรกร และระบบความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย พนักงาน ร.ก.ส. เกษตรกร

3.4 เพื่อศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการในแปลงนาด้วยตัวเกษตรกรเอง (On-Field Research)

4. กิจกรรมของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์

โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์มีการจัดกิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ระบบนิเวศการเกษตร

เป็นกิจกรรมหลักของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ เมื่อเปิดโรงเรียน คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมจะถูกแบ่งเป็นกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่มจะลงแปลงนาเพื่อสังเกต และเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ ที่

ได้มา วาดลงกระดาษ (เช่น รูปต้นข้าวในวันนั้น ชนิดแมลงที่พบและจำนวนแมลงแต่ละชนิด สภาพภูมิอากาศ สภาพน้ำ) รวมทั้งพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อวิเคราะห์สภาพนิเวศการเกษตรและพืชที่ปลูก ตลอดจนข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดการแปลงดังกล่าว

ตัวแทนของกลุ่มย่อยจะนำเสนอข้อสรุปและข้อเสนอของกลุ่มให้เพื่อนสมาชิกของกลุ่มย่อยอื่นรับทราบ จากนั้นสมาชิกทั้งหมดจะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับวิธีการในการจัดการแปลงโรงเรียน (เพื่อแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในแปลงนาโรงเรียน) ผลของข้อสรุปในการแก้ปัญหาที่ได้จะถูกนำไปปฏิบัติและทดลองใช้ในแปลงนาโรงเรียนเพื่อเรียนรู้ร่วมกันต่อไป

4.2 ปฏิทินการผลิตเพื่อประโยชน์สูงสุด

การทำนาเกษตรอินทรีย์และเกษตรครบวงจรการผลิตตั้งแต่การทำนาปี ปลูกหอมกระเทียม เพาะเห็ด ปลูกผัก แดงขาว ถั่วต่าง ๆ และทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเตรียมการทำนาในรอบการผลิตใหม่ จะทำให้เกษตรกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก เมื่อเทียบกับการปลูกข้าวแต่เพียงอย่างเดียว

4.3 กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

กิจกรรมกลุ่มมักจะเป็นเกมส์ที่สร้างสรรค์ทางความคิดซึ่งออกแบบมาเพื่อสร้างกระบวนการกลุ่มของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกิดความผูกพันและต่อเนื่องของกิจกรรมโรงเรียน โดยทั่วไปกระบวนการกลุ่มจะต้องผ่านขั้นตอนสำคัญ 7 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) รู้จักซึ่งกันและกัน
- 2) เคารพซึ่งกันและกัน
- 3) ขอมรับซึ่งกันและกัน
- 4) ทำงานร่วมกัน
- 5) สนับสนุนซึ่งกันและกัน
- 6) งานเชื่อมต่อกัน
- 7) ร่วมมือกันเป็นกลุ่ม

4.4 ประเด็นหัวข้อพิเศษ

ประเด็นหัวข้อพิเศษนี้เป็นกิจกรรมสำหรับพัฒนาความรู้ในประเด็นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรที่เกษตรกรสนใจ และเป็นปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่และขาดความรู้ ประธานงานในการแก้ปัญหาเป็นการนำความรู้ที่เกษตรกรมีอยู่เพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับแปลงนาของตนเอง และแปลงนาโรงเรียน ตัวอย่างหัวข้อศึกษาได้แก่

- 1) เปรียบเทียบพันธุ์ข้าวต่าง ๆ
- 2) โรค – และแมลงศัตรูข้าว
- 3) ดินและการปรับปรุงดิน
- 4) ปุ๋ยอินทรีย์และธาตุอาหาร

- 5) พืช และสัตว์ GMO
- 6) วิทยาศาสตร์ชุมชน
- 7) การขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- 8) การแปรรูป การตลาด
- 9) การลดพันธุ์ข้าว
- 10) การเพาะเห็ดฟาง

ข. ข้อมูลสมาชิกผู้ถูกสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1	<u>เพศ</u>	ชาย	27	คน
		หญิง	23	คน
		รวม	50	คน
	<u>อายุ</u>	ระหว่าง	21-30 ปี	4 คน
			31-40 ปี	15 คน
			41-50 ปี	16 คน
			51-60 ปี	14 คน
			61 ปีขึ้นไป	4 คน
1.2	<u>สถานภาพ</u>	โสด	-	คน
		แต่งงานอยู่ด้วยกัน	46	คน
		แต่งงานแยกทางกันอยู่	1	คน
		หย่า	-	คน
		หม้าย	3	คน
		อื่นๆระบุ	-	คน
1.3	จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย	5	คน = (4.88 คน)	
1.4	จำนวนสมาชิกใช้แรงงานในครอบครัวเฉลี่ย	4	คน = (3.38 คน)	
1.5	<u>อาชีพ</u>			
	อาชีพหลัก -	ทำนา 46 คน ค้าขาย 1 คน เลี้ยงสัตว์ 1 คน รับจ้าง 2 คน		
	อาชีพรอง -	ทำนา 4 คน รับจ้าง 11 คน		
	-	ค้าขาย 4 คน ยึดผ้า 1 คน		
	-	เลี้ยงสัตว์ 28 คน ศิลปินนักร้อง 1 คน		
	-	ปลูกผัก 1 คน		
1.6	<u>การเป็น/ไม่เป็นสมาชิก</u>			

2.3 จ้าวอินทรี	658 ก.ก./7,820 บ.	762 ก.ก./8,593 บ.	809 ก.ก./7,495 บ.
2.4 เหนียวอินทรี	384 ก.ก./1,192 บ.	263 ก.ก./1,345 บ.	312 ก.ก./1,645 บ.
3.การใช้ปุ๋ย			
3.1 จ้าวเคมี	23,020 บาท	14,080 บาท	12,650 บาท
3.2 เหนียวเคมี	39,840 บาท	31,380 บาท	24,330 บาท
3.3 จ้าวอินทรี	79,405 บาท	63,215 บาท	68,486 บาท
3.4 เหนียวอินทรี	16,230 บาท	19,150 บาท	27,390 บาท
4.ค่าจ้างแรงงาน			
4.1 จ้าวเคมี	52,400 บาท	29,200 บาท	18,200 บาท
4.2 เหนียวเคมี	64,500 บาท	41,900 บาท	45,100 บาท
4.3 จ้าวอินทรี	105,920 บาท	92,300 บาท	114,458 บาท
4.4 เหนียวอินทรี	32,600 บาท	41,900 บาท	59,700 บาท
5.ผลผลิต			
5.1 จ้าวเคมี	35,576 ก.ก.	23,798 ก.ก.	19,100 ก.ก.
5.2 เหนียวเคมี	35,561 ก.ก.	36,154 ก.ก.	43,686 ก.ก.
5.3 จ้าวอินทรี	68,961 ก.ก.	109,318 ก.ก.	132,935 ก.ก.
5.4 เหนียวอินทรี	25,270 ก.ก.	36,290 ก.ก.	55,368 ก.ก.
6.รายได้			
6.1 จ้าวเคมี	214,103 บาท	191,546 บาท	149,100 บาท
6.2 เหนียวเคมี	290,720 บาท	242,980 บาท	170,720 บาท
6.3 จ้าวอินทรี	557,871 บาท	614,675 บาท	734,033 บาท
6.4 เหนียวอินทรี	140,950 บาท	159,928 บาท	209,760 บาท
7.รายจ่าย			
7.1 จ้าวเคมี	85,595 บาท	43,773 บาท	34,158 บาท
7.2 เหนียวเคมี	113,340 บาท	77,219 บาท	73,675 บาท
7.3 จ้าวอินทรี	164,470 บาท	164,889 บาท	174,967 บาท
7.4 เหนียวอินทรี	51,528 บาท	55,295 บาท	76,521 บาท

2.2 พัฒนาการโรงเรียนชาวนา, ทราบการก่อตั้งโรงเรียน

1. ทราบ 46 คน ไม่ทราบ 4 คน

ทราบว่า จะมีการรวมกลุ่มก่อตั้งโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ที่บ้านคอนหมู ซึ่งเป็นโรงเรียนที่สอนวิธีการปลูกข้าวปลอดสารพิษ

โดยทราบจาก ร.ก.ส. ผู้นำผู้เคยเข้ารับการอบรม หอกระจายข่าว

2. ได้รับโอกาสเข้าร่วมก่อตั้ง 48 คน

ด้วยวิธีการ เข้าร่วมในกิจกรรมและเป็นสมาชิกพร้อมร่วมถือหุ้น

2.3 การบริหารจัดการ

1. ด้านคน	- บริหารให้เกิดความสามัคคี	5	คน
	- ที่ผ่านมาบริหารปานกลาง	2	คน
	- ไม่ออกความเห็น	7	คน
	- ไม่ทำตามหน้าที่ที่มอบหมาย	12	คน
	- แบ่งหน้าที่ที่เหมาะสม	4	คน
	- แบ่งหน้าที่ที่ไม่เหมาะสม	1	คน
	- คิดต้องปรับปรุงอีก	14	คน
	- ต้องปรับปรุงใหม่	3	คน
	- เปิดใจให้กว้าง	1	คน
	- ไม่โปร่งใส	1	คน
ด้านงบประมาณ	- ไม่ออกความคิดเห็น	7	คน
	- บริหารงานเงินงบประมาณดี	16	คน
	- บริหารงานเงินงบประมาณไม่ชัดเจน	19	คน
	- ไม่มีรายละเอียด	3	คน
	- หาทุนเพิ่ม	1	คน
	- เอาเงินทุนหมุนเวียน	3	คน
ด้านงาน/กิจกรรม	- ไม่ออกความเห็น	10	คน
	- มีความเหมาะสมได้ความรู้ ได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้	25	คน
	- อยากให้มีกิจกรรมเพิ่ม	7	คน
	- ความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มไม่เหมาะสม	8	คน
2. ส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียนนานาชาติ			
	- มีส่วนร่วมทุกครั้งในกลุ่มมีกิจกรรมพร้อมข้อเสนอแนะในกลุ่ม	28	คน
	- มีส่วนร่วมเป็นบางครั้ง เท่าที่เวลาจะอำนวย	3	คน
	- ไม่มีส่วนร่วมโดยไม่มีเวลาไม่เป็นสมาชิก	19	คน

ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงานของโรงเรียนนานาชาติเกษตรอินทรีย์

3.1 แนวคิด/ทัศนคติ ที่มีต่อโรงเรียนนานาชาติ

- สมาชิกน่าจะให้ความร่วมมือมากขึ้น

- น่าจะมีการแก้ไขระบบการบริหารงาน พร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่ให้มีความชัดเจน
- ชาวอินทรีน่าจะเป็นข้าที่มีราคา ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นควรทำอย่างต่อเนื่องในรูปแบบของกลุ่ม

3.2 ผลผลิตในการทำนา

- เพิ่มขึ้น	36	คน
- ลดลง	7	คน
- เท่าเดิม	7	คน

3.3 ต้นทุนการผลิต

1. ปุ๋ยอินทรีย์	1644.2	ก.ก/ครอบครัว (163.6ก.ก/ไร่)
2. ปุ๋ยวิทยาศาสตร์	97	ก.ก (9.7/ไร่)

3.4 รายได้จากการทำนา

- เพิ่มขึ้น	37	คน
- คงที่	7	คน
- ลดลง	6	คน

3.5 ผลกระทบต่อระบบนิเวศน์

- สภาพดิน อุดมสมบูรณ์ดินร่วนซุย ดินไม่แข็งกระด้าง
- สภาพน้ำ น้ำใสมีสัตว์น้ำอาศัยอยู่จำนวนมาก สัตว์ไม่เป็นโรค
- ด้านสุขภาพ สุขภาพแข็งแรง สุขภาพปกติ สุขภาพมีแนวโน้มดีขึ้น

ส่วนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน

4.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นตนเอง

- ไม่มีปัญหา	30	คน
- ขาดแคลนแรงงาน	7	คน
- มีปัญหา	9	คน (ไม่มีเวลา)
- มีปัญหาบ้างเป็นบางครั้ง	4	คน (เพราะต้องทำงานรับจ้าง)

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว

- แรงงานไม่เพียงพอในการทำกิจกรรมร่วมกัน

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับชุมชน

- เริ่มแรกชุมชนยังไม่ค่อยยอมรับต่อมาทุกคนเห็นประโยชน์ก็ให้การยอมรับ

ส่วนที่ 5 ปัจจัยที่ส่งผลให้ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์

5.1 ปัจจัยดำรงสถานภาพต่อไป

- คิดว่าการทำนาเกษตรอินทรีย์จะช่วยลดต้นทุน

- ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำนาเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน
- คิดว่าเกษตรอินทรีย์ส่งผลดีต่อสุขภาพ
- คิดว่าการทำการเกษตรอินทรีย์จะทำให้คุณภาพข้าวดีขึ้นผลผลิตเพิ่มขึ้น
- อยากทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มคิดว่าจะมีผลดีต่อตนเองในอนาคต

5.2 ปัจจัยที่ทำให้ลาออก

- ไม่มีเวลา เวลาไม่เพียงพอ
- ไม่มีแรงงาน มาทำกิจกรรมร่วมกัน

5.3 ปัจจัยที่ส่งผลที่จะเข้าร่วม

- อยากเรียนรู้ให้เข้าใจในแนวทางการปฏิบัติวิธีการต่างๆ
- อยากผลิตข้าวที่มีคุณภาพ
- อยากให้คนในกลุ่มรับรองจะได้ขายข้าวราคาสูงขึ้น

5.4 ปัจจัยที่ไม่ตัดสินใจเข้าร่วม

- ไม่เชื่อว่าผลผลิตในการทำเกษตรอินทรีย์จะได้ผลดีกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี
- อยากจะเข้าร่วมแต่ไม่มีเวลา
- มีความยุ่งยากในการทำการเกษตรอินทรีย์

ส่วนที่ 6 แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ที่ต้องการ

6.1 การบริหาร

- อยากให้มีการตรวจสอบในการทำนาเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกทุกคน
- อยากให้แบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน ทำงานอย่างไรและทำงานจริงจังกว่เดิม
- อยากให้มีการพร้อมเพรียงในการทำงาน
- ต้องการให้มีตลาดรองรับที่แน่นอน
- อยากให้รับซื้อข้าวเกษตรอินทรีย์ในราคาสูงกว่าข้าวเคมี

6.2 รูปแบบ/วิธีการ

- อยากให้กรรมการมีการชี้แจงงบประมาณหรือค่าใช้จ่ายให้ชัดเจน
- อยากให้สมาชิกร่วมสวามนในด้านการทำเกษตรอินทรีย์
- อยากให้เอาเงินหุ้นมาซื้อปุ๋ยชีวภาพมาเป็นกองทุนไว้สำหรับหมุนเวียน
- อยากให้มีการพร้อมและมีความรวดเร็วในการทำกิจกรรมร่วมกัน
- อยากได้ใบรับรองการทำนาเกษตรอินทรีย์
- อยากให้เอาเงินออกมาเป็นทุนกู้ยืมฉุกเฉิน

6.3 แนวทางการเข้ามามีส่วนร่วม

- อยากให้สมาชิกมีความพร้อมในด้านการทำงาน
- อยากให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์หรือสิ่งที่ดีกว่าเดิม

- อยากให้สมาชิกเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานในกลุ่ม

6.4 การขยายผล

- ในชุมชน** - อยากให้สมาชิกทำเกษตรอินทรีย์เป็นแบบอย่างให้เห็นอย่างชัดเจน
- นอกชุมชน** - ให้ชุมชนบริหารให้ดีกว่าแล้วเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น
- อยากให้ทุกหมู่บ้านหันมาทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง

ส่วนที่ 7 ข้อเสนอแนะ

- อยากให้มีตลาดรองรับข้าวเกษตรอินทรีย์ที่แน่นอน
- อยากให้มีการตรวจสอบข้าวอินทรีย์อย่างจริงจัง
- อยากให้ราคาข้าวอินทรีย์สูงกว่าราคาข้าวเคมี
- อยากให้มีการเตรียมพร้อมทำปุ๋ยไว้ตั้งแต่เนิ่นๆ ให้ทันเวลาที่ใช้งานและมีการแบ่งกลุ่มย่อยในการทำปุ๋ยอินทรีย์
- อยากให้มีการชี้แจงทุกครั้งที่มีกิจกรรม
- อยากให้มีการบริหารและการทำอย่างจริงจัง
- อยากให้มีอุปกรณ์เครื่องมือในการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเพิ่มปริมาณและประหยัดเวลาและอยากมีเครื่องมือในการทำปุ๋ยอัดเม็ด

สรุปผล(สิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม ตอบวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร)

การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ได้ข้อมูลครบถ้วนเพียงพอที่จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลได้จึงสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมและได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกโรงเรียนชานาทั้งหมดรวมทั้งทีมงานนักวิจัย

ข้อเสนอแนะจากการทำกิจกรรม

ช่วงระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่มีการเตรียมการไว้ค่อนข้างรวดเร็วอาจได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์นักจึงน่าจะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลให้ละเอียดกว่านี้และน่าจะมียุทธศาสตร์เป้าหมายที่มากกว่านี้ และทีมงานวิจัยก็ไม่ควรหยุดการค้นคว้าข้อมูลหลังจากเก็บจากการสัมภาษณ์แล้วควรที่จากมีการตรวจสอบข้อมูลต่อไปโดยการสังเกต ค้นคว้าอีกต่อไป

กิจกรรมต่อไป

รายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 ให้กับ สกว. พร้อมกับขออนุมัติเบิกงบประมาณในการจัดกิจกรรมในระยะที่ 2 (กิจกรรม 6-9)

รายงานกิจกรรม (6)

ชื่อกิจกรรม ประชุมทีมวิจัย

สถานที่ ศาลาประชาคมบ้านคอนหมด ต.ขามเฒ่า อ.ตระการพืชผล

วัน/เดือน/ปี 4 พฤษภาคม 2549

รายชื่อผู้เข้าร่วม จำนวน 40 คน รายชื่ออยู่ที่ภาคผนวก

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อเตรียมความพร้อมและทำความเข้าใจแก่ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายคือสมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ ให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เนื้อหาประเด็น สถานที่ และประโยชน์ที่จะได้รับในการไปศึกษาดูงาน

ขั้นตอนและวิธีการ

หัวหน้าทีมวิจัยได้กล่าวถึงความเคลื่อนไหวของวิจัยครั้งนี้ว่า ได้จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 แก่ สกว. ซึ่งค่อนข้างล่าช้ามากเพราะภารกิจของหัวหน้าทีมมีมาก ดังนั้นในโอกาสต่อไปทีมวิจัยทุกท่านต้องช่วยกันดูแลเรื่องงานด้านเอกสารด้วยกัน ในการประชุมครั้งนี้เป็นกิจกรรมแรกในการดำเนินงานวิจัย ระยะ 2 ที่ สกว. อนุมัติงบประมาณให้ทำต่อ ซึ่งเรามีแผนงานเอาไว้แล้ว คือการไปศึกษาดูงานเพื่อจะได้ดูชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จแล้วนำมาเปรียบเทียบและปรับใช้กับชุมชนของเรา แต่ก่อนจะไปดูจะต้องทำความเข้าใจก่อนว่าจะไปดูมีวัตถุประสงค์อะไร มีเนื้อหาอะไรสถานที่ไหน ดูแล้วจะได้อะไร ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอความคิดเห็นและเสนอสถานที่ วัน เวลา และงบประมาณร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยเพื่อให้ได้ข้อยุติร่วมกัน

ผลการดำเนินงาน(สรุปผลการดำเนินการแต่ละขั้นตอน)

ที่ประชุมมีมติในการกำหนดแนวทางร่วมกันคือ

วัตถุประสงค์ของการไปศึกษาดูงาน

1. เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับการทำอินทรีย์ของชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ
2. เพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานมาปรับปรุงแก้ไขจากที่เราปฏิบัติอยู่
3. เพื่อเป็นข้อเปรียบเทียบในการดำเนินกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ระหว่างของชุมชนเราและชุมชนต้นแบบที่จะไปศึกษาดูงาน
4. เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการหาทางเลือกที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินงานของสมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ บ้านคอนหมด

สถานที่ที่จะไปศึกษาคูงานคือโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านโลกชาติ ต.คำพระ อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ

ในวันที่ 13 พฤษภาคม 2549 ระยะเวลา 1 วัน

ได้มีการสำรวจความต้องการของสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมและทุกคนมีความต้องการไปศึกษาคูงานในครั้งนี้จึงขอให้รวบรวมรายชื่อผู้ไปศึกษาคูงาน ให้ส่งรายชื่อผู้ให้หัวหน้าทีมเพื่อที่จะทำประกันการเดินทางที่จะไปศึกษาคูงาน

ปัญหาและอุปสรรค (สรุปผลสิ่งที่เกิดขึ้นของกิจกรรมตอบวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร)

ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายให้ความสนใจในการร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก เพราะมีความต้องการศึกษาเปรียบเทียบชุมชนของตนเองกับชุมชนอื่นที่ดำเนินกิจกรรมเดียวกัน คือ โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ และมีข้อเชิงโค้งงอในเรื่องการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกและการดำเนินงานเรื่องขั้วพันธุ์ข้าว แต่สมาชิกยังไม่มี ความมั่นใจในเรื่องการเตรียมตัว ประเด็นคำถาม ประเด็นแลกเปลี่ยน ปัญหาที่พบคือทีมงานวิจัยไม่มีเวลาและโอกาสที่จะสำรวจชุมชนต้นแบบที่หลากหลายเพื่อให้เป็นตัวเลือกในการศึกษา จึงมีทางเลือกเดียวที่จะไปคูงาน

ข้อเสนอแนะ

ถ้าเป็นไปได้น่าจะมีโอกาสเลือกดูหลายๆ ที่เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบ แนวทางแก้ไขที่ประชุมจึงได้ชักชวนในการเตรียมการพร้อมให้การบ้านแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อที่จะให้เกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อกับมาและหัวหน้าทีมได้ทำการนัดหมายผู้ที่จะไปศึกษาคูงานทีมงานและกลุ่มเป้าหมายทุกคน

กิจกรรมต่อไป

การศึกษาคูงาน ในวันที่ 13 พฤษภาคม 2549

รายงานกิจกรรม (7)

ชื่อกิจกรรม	ศึกษาคูงาน
สถานที่	โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านโลกชาติ ต.คำพระ อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ
วัน/เดือน/ปี	วันที่ 13 พฤษภาคม 2549

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการของโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ที่อื่นที่ประสบความสำเร็จนำมาเปรียบเทียบกับ การดำเนินงานของตนเอง เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการและดำเนินการเรื่องเกษตรอินทรีย์ในโอกาสต่อไป

ขั้นตอนและวิธีการ

ทีมงานวิจัยได้ติดต่อขอศึกษาดูงานโดยผ่านประธานโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านโลกชาด ต. คำพระ อ. ห้วยตะพาน จ. อำนาจเจริญ และได้ค้นคว้าหาเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเดินทางไปถึงสถานที่ดูงาน ได้รับการต้อนรับจากสมาชิกโรงเรียนบ้านโลกชาด ต. คำพระ อ. ห้วยตะพาน จ. อำนาจเจริญ นายนิเทศ จารุจิตร ประธาน ได้กล่าวต้อนรับและนำเสนอความเป็นมาของการดำเนินงานสรุปได้ว่า

เดิมเป็นศูนย์ส่งเสริมการทำข้าวพันธ์ (ศูนย์ข้าวชุมชน) เมื่อประมาณปี 2545 สำนักงานเกษตร ได้เข้ามาส่งเสริมเป็นโรงเรียนเกษตรกร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ก่อตั้งโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ขึ้นในปี 2546 องค์การบริหารส่วนตำบลได้สนับสนุนงบประมาณในการสร้างอาคาร ในปี 2548 ได้รับรณโกณแบบนั่งขับ ในราคา 400,000 บาท จากผู้ว่าราชการจังหวัด

งบประมาณในการดำเนินงานรวบรวมผลผลิตของโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านโลกชาด ได้รับการสนับสนุน จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นเงิน 500,000 บาท โดยการจัดกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการระดมทุนจากสมาชิก เพื่อรวบรวมผลผลิตโดยการรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกและเกษตรกรทั่วไปรวบรวมส่งจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดจันทบุรี ส่วนเงินทุนที่เหลือให้สมาชิกกู้ยืม

กระบวนการเรียนรู้เรื่องการทำนาเกษตรอินทรีย์มีตามเหมือนกับบ้านดอนหมู คือ มีแปลงสาธิตประมาณ 2 ไร่ การสำรวจความเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตของคันข้าว การทำปุ๋ยหมัก การคัดพันธ์ข้าว

จากนั้นการแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นเรื่องการบริหารจัดการ ในเรื่อง คน เงินงบประมาณ กิจกรรม ผลผลิต แนวทางในการแก้ไข แผนงานในอนาคต

ผลการดำเนินงาน(สรุปผลการดำเนินการแต่ละขั้นตอน)

ผลของการดูงานทำให้ทีมงานวิจัยและกลุ่มเป้าหมายได้ศึกษาเรียนรู้การดำเนินงานของโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์โลกชาดที่ประสบผลสำเร็จในการรวบรวมผลผลิต การคัดพันธ์ข้าว และการบริหารจัดการกลุ่มโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับบ้านดอนหมูแล้วมีความเหมือนและแตกต่าง มีทั้งดีกว่าและด้อยกว่า มีข้อสังเกตจากการรับฟัง

ข้อมูลว่าจะพูดถึงเรื่องเงินค่อนข้างมาก การดำเนินการเรื่องการรวบรวมผลผลิตนั้นเรื่องกำไรมากกว่า การดำเนินกิจกรรมศาสตร์เกษตรอินทรีย์ ผลงานดีเด่นเรื่องการคัดพันธุ์ก็เริ่มทำมานานก่อนที่จะก่อตั้งเป็น โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์และการคัดพันธุ์เป็นการคัดพันธุ์ข้าวทั่วไป ไม่นานข้าวอินทรีย์ ได้เห็น การใช้ประโยชน์ของรถไถนาจ้างขับที่ปกติจะอยู่ที่บ้านประธานและประธานเป็นคนดูแล ทำให้ทีมงานวิจัยบ้านดอนหมุและกลุ่มเป้าหมายมีข้อสังเกตและคำตอบอยู่ในใจว่าการกำหนดแนวทางข้างหน้าของการดำเนินการของบ้านดอนหมุควรจะเป็นอย่างไรจึงจะเลือกที่เหมาะสม

ปัญหาและอุปสรรค(สรุปผลสิ่งที่เกิดขึ้นของกิจกรรมตอบวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร)

ในการนำเสนอการดำเนินงานต่างๆของโรงเรียนชาวนาบ้านโคกซาค ได้รับฟังข้อมูลจาก ประธานโรงเรียนเพียงผู้เดียวซึ่งมีคุณสมบัติในการนำเสนอค่อนข้างเก่งมากทำให้ไม่มีโอกาสรับฟัง สมาชิกท่านอื่นหรือตัวแทนกิจกรรมอื่นๆเพื่อจะได้เห็นข้อมูลอีกด้าน ไม่ค่อยมีเอกสารประกอบการชี้แจง มีข้อสงสัยว่าถ้าประธานคิดอะไรไม่สามารกรมารับรองผู้มาศึกษาดูงานได้จะมีใครมาทำหน้าที่นี้ได้ แทน และได้ข้อมูลดังที่ได้จากประธานหรือไม่ และช่วงเวลาที่ไปศึกษาดูงานไม่มีการสาธิตการทำ กิจกรรมต่างๆให้ชมแม้กระทั่งแปลงสาธิตก็ไม่มีกิจกรรมอะไรอาจเป็นเพราะไม่ได้อยู่ในฤดูการผลิต จึงทำให้ไม่ได้เห็นข้อแตกต่างของแต่ละโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

การกำหนดช่วงเวลาในการไปศึกษาดูงานควรกำหนดให้อยู่ในช่วงที่มีกิจกรรม เช่น ฤดูการผลิตเพื่อที่จะได้ดูกิจกรรมและได้เปรียบเทียบกัน และควรมีหลายสถานที่เพื่อให้เกิดมีทางเลือกที่หลากหลาย จากข้อสังเกตที่เห็นในการนำเสนอจึงทำให้ทีมงานวิจัยบ้านดอนหมุต้องใช้วิจารณญาณในการรับข้อมูล และทีมงานวิจัยควรที่จะสอบถามในประเด็นที่มีความสนใจและตั้งคำถามในครั้งเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

กิจกรรมต่อไป

การสรุปผลจากการไปศึกษาดูงาน

รายงานกิจกรรม (8)

ชื่อกิจกรรม	สรุปผลจากการไปศึกษาดูงาน
สถานที่	ร.ร.ชาวนาเกษตรอินทรีย์ บ้านดอนหมุ

วัน/เดือน/ปี 3 มิถุนายน 2549

ผู้เข้าร่วม จำนวน 40 คน รายชื่ออยู่ภาคผนวก

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. สรุปกิจกรรมผลการไปศึกษาดูงาน
2. เปรียบเทียบกับโรงเรียนนานาชาติเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมุก
3. เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติต่อไป

ขั้นตอนและวิธีการ

ทีมงานวิจัยและกลุ่มเป้าหมายได้ประชุมร่วมกัน โดยการแลกเปลี่ยนพูดคุยสนทนาลงถึงที่ได้เห็นมาและได้เปรียบเทียบกับที่ว่าเป็นอยู่พอสรุปได้ว่า

1. ผลการศึกษาดูงานได้รับความรู้ในด้านต่างๆ ซึ่งมีผลสรุป ดังนี้

● การบริหารจัดการ

- การบริหารกลุ่มของผู้นำของโรงเรียนนานาชาติเกษตรอินทรีย์บ้านโคกชาติ
- การจัดการเรื่องเงินออมโดยให้สมาชิกในกลุ่มกู้ยืมเพื่อให้ผลตอบแทนมากขึ้น
- กิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จคือการคัดพันธุ์ข้าวปลูกขายและการรวบรวมผลผลิตซื้อขาย

ข้าวเปลือก

- การสนับสนุนของบ้านโคกชาติ- ผู้ว่าราชการจังหวัด/ เกษตรอำเภอ/ ช.ก.ส./อ.บ.ค.
- ความร่วมมือจากสมาชิกและรางวัลของการทำกิจกรรมเช่น รถไถนาและโล่รางวัล
- ในภาพรวมสามารถบริหารจัดการองค์กรได้เป็นอย่างดีจนได้รับรางวัลตอบแทน
- มีหน่วยงานรัฐช่วย- อ.บ.ค. สนับสนุน
- มีกฎระเบียบ วิธีปฏิบัติ ในการปฏิบัติต่างๆ
- มีการแบ่งบทบาทภาระหน้าที่

● กิจกรรม

การออมเงินมีการหมุนเวียนให้สมาชิกมีการกู้ยืม

ข้อดี

- มีเงินหมุนเวียนในกลุ่ม
- ให้สมาชิกกู้ยืมในการลงทุน
- ได้เงินปันผลให้กับสมาชิก
- สมาชิกรักการออม

ข้อเสีย

- เงินไม่เข้าระบบธนาคาร

เรื่องการคัดพันธุ์ข้าวปลูก

ข้อดี

- ทำให้กลุ่มมีชื่อเสียง
- ทำให้สมาชิกมีรายได้
- มีงบประมาณจากรัฐช่วยมาก

ข้อเสีย

- เป็นความคิดจากหน่วยงานข้างนอก
- การผลิตในเชิงธุรกิจ
- ไม่มีความยั่งยืน
- ไม่มีแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- การตรวจสอบการผลิตไม่ชัดเจน

เรื่องการซื้อขายข้าวเปลือก

ข้อดี

- ได้เงินปันผล
- ช่วยเหลือสมาชิก

ข้อเสีย

- ในเชิงธุรกิจมากเกินไป
- ซื้อข้าวทำไปไม่ซื้อเฉพาะอินทรีย์
- การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ

ข้อดี

- มีงบประมาณมาช่วยมาก
- มีเจ้าหน้าที่จากภาครัฐมาช่วย

ข้อเสีย

- ไม่ได้สร้างความคลั่งไคล้ตนเอง
- ไม่มีความร่วมมือในกลุ่ม
- จะไม่มีความยั่งยืน
- ความร่วมมือจากสมาชิก

ข้อดี

- มีผู้นำเข้มแข็งดี
- การบริหารจัดการดี

ข้อเสีย

- ไม่มีความพร้อมเพียงของสมาชิก
- ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง
- ไม่เปิดโอกาสปรี๊ดรับสมาชิกเพิ่ม

2. เรื่องการเปรียบเทียบกับบ้านคอนหนู

- มีการบริหารจัดการที่แตกต่างกับบ้านคอนหนูเพราะจากความพร้อมของ

1. สมาชิก ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกโอกาส มีความพร้อมเพียง

มากกว่า

2. กิจกรรม มีหลายกิจกรรม และเป็นกิจกรรมที่มาจากพื้นฐานการช่วยตัวเองก่อนจึงมี

ผู้สนับสนุน

3. คณะกรรมการบริหาร มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และคณะกรรมการบริหารสามารถ

ปฏิบัติหน้าที่ได้ทุกคน

- รถที่มืออยู่ซึ่งได้มาโดยไม่ได้ลงทุนเอง ไม่เหมาะสมกับบ้านคอนหนูเพราะทำให้เพิ่ม

ค่าใช้จ่ายในการทำเพิ่มขึ้น เช่น ค่าน้ำมัน-ค่าคนขับ ค่าซ่อมรถ

- สถานที่โรงเรียนชานาที่ใช้ในการต้อนรับและทำกิจกรรมต่างๆมีสภาพคับแคบ ไม่มีเครื่อง

อำนวยความสะดวกในการเตรียมความพร้อม

- กิจกรรม

1. กิจกรรมออมเงินบ้านโลกชาดมีความก้าวหน้ากว่าบ้านคอนหนู เช่น มีการออมเงินกันทุก

เดือนมีเงินหมุนเวียนในกลุ่มและมีการปันผลให้กับสมาชิก

2. กิจกรรมการซื้อขายข้าวบ้านโลกชาดไม่ได้ส่งเสริมกิจกรรมต่อเนื่องของกิจกรรมกลุ่ม

โรงเรียนชานา แต่เน้นเป็นธุรกิจหวังผลกำไร

3. การสนับสนุนเกิดจากภายนอกมากกว่าการคิดถึงการพึ่งพาตนเอง

4. ความร่วมมือจากสมาชิกมีความแตกต่างกันอย่างเห็น ได้ชัดเจนจากการร่วมมือในการต้อนรับ

การนำเสนอ การทำกิจกรรมหรือประชุม

5. บ้านคอนหนูมีรางวัลจากการกระทำมีน้อยกว่าแต่ปัจจัยอื่นที่เห็นเป็นรูปธรรมที่แตกต่างกัน

6. บ้านคอนหนูมีแนวคิดการพึ่งพาตนเองมากกว่าธุรกิจในเรื่องเกี่ยวกับการทำกิจกรรมต่างๆ

3. กำหนดแนวทางเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติต่อไป

การกำหนดแนวทางในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ของบ้านคอนหนู
หลังจากที่สรุปผลการไปศึกษาดูงานและเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีอยู่ของบ้านคอนหนู ทีมงานวิจัยมีข้อสรุป
ใน

1. แนวคิด - การพึ่งพาตนเอง ในเรื่อง คน งบประมาณ องค์ความรู้

2. กิจกรรม - งบประมาณ คน วันเวลา วิธีการ ตัวชี้วัด เช่นการออมเงิน ประชุม ปฏิบัติ
ในแปลง หาข้อมูลเพิ่มข้อมูลสรุปจากการทำอินทรีย์ วิธีการทำอินทรีย์
3. การบริหาร - คน งบประมาณ กิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

ผลการดำเนินงาน(สรุปผลการดำเนินการแต่ละขั้นตอน)

จากการสรุปผลการศึกษาดูงานทำให้ทีมงานวิจัยและกลุ่มเป้าหมายทราบว่าสถานะของตนเองอยู่ตรงไหน เมื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่นทำให้เราทราบข้อดีข้อเสียอย่างไร มีจุดบกพร่องอย่างไร ซึ่งจากบทสรุปทำให้สมาชิกโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู มีความภาคภูมิใจที่ได้ดำเนินกิจกรรมและทำนาเกษตรอินทรีย์ มีความเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ทำมานั้นถูกต้องและเหมาะสมแล้วเมื่อได้ศึกษาดูงานกับแหล่งที่เหมือนกับและมีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมูปพบว่าแนวทางของตนเองนั้นถูกต้องและเหมาะสมในเรื่องปรัชญาแนวคิดในการดำเนินงานที่มีพื้นฐานการพึ่งตนเองก่อน จากการลดต้นทุนและปัจจัยในการผลิต รวมกลุ่มกันศึกษาเรียนรู้และพัฒนาเทคนิควิธีการทำอินทรีย์ ร่วมกันแก้ไขปัญหาผลผลิต ทั้งหมดนี้ใช้วิธีการพึ่งตนเองก่อนที่จะมุ่งหาผลกำไรทางธุรกิจ ดังนั้นการกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมในการทำอินทรีย์ของโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมูจึงเป็นลักษณะของ การพึ่งตนเอง รวมกันเป็นกลุ่ม ขยายแนวคิดให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้ดำเนินตาม

ปัญหาและอุปสรรค(สรุปผลสิ่งที่เกิดขึ้นของกิจกรรมตอบวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร)

ทีมงานวิจัยและกลุ่มเป้าหมายมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลจากการศึกษาดูงานและมีการค่อนข้างน้อย เพราะต้องนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์สู่เวทีสาธารณะเพื่อให้ชุมชนและผู้สนใจได้ช่วยทำการตรวจสอบข้อมูลของการทำวิจัยในครั้งนี้ จึงได้ข้อมูลที่ขาดความสมบูรณ์ในรายละเอียดต่างๆ และสาเหตุที่มีเวลาจำกัดเนื่องจากทีมงานวิจัยได้ส่งรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัยระยะที่ 1 ขึ้น ทำให้การดำเนินกิจกรรมในระยะที่ 2 ช้าไปด้วย ปัญหาของนักวิจัยชาวบ้านก็เป็นเรื่องที่ทำให้ข้อมูลขาดความสมบูรณ์ด้วย เนื่องจากขาดความเชี่ยวชาญชำนาญการในทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งต้องแก้ไขปรับปรุงกันต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ทีมงานวิจัยควรเร่งรัดการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามเงื่อนไขของแหล่งทุน เพื่อที่จะให้สมาชิกมีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เพราะทีมนักวิจัยที่เป็นชาวบ้านมีข้อจำกัดในเรื่องกระบวนการคิดวิเคราะห์ต้องใช้เวลาและโอกาสน้อยมาก และนักวิจัยชาวบ้านคงต้องเพิ่มทักษะให้ให้เกิดความชำนาญมากกว่าที่เป็นอยู่

กิจกรรมต่อไป

จัดเวทีวิเคราะห์ผลการศึกษาและหาทางเลือกที่เหมาะสม ในวันที่ 28 มิถุนายน 2549

รายงานกิจกรรม (9)

ชื่อกิจกรรม ประชุมจัดเวทีวิเคราะห์ผลการศึกษาและหาทางเลือกที่เหมาะสม
สถานที่ โรงเรียนคอนหมุกวิทยา บ้านคอนหมุก ต.ขามป้อม อ.ตระการพืชผล
วัน/เดือน/ปี ในวันที่ 28 มิถุนายน 2549
ผู้เข้าร่วม จำนวน 111 คน รายชื่ออยู่ที่ภาคผนวก

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและหาทางเลือกที่เหมาะสมในการทำอันตรียของ
โรงเรียนชานนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมุก ให้ชุมชนและผู้สนใจได้รับทราบและเปิดโอกาสให้มีการ
แลกเปลี่ยนข้อมูล
ขั้นตอนและวิธีการ

ผลการดำเนินงาน(สรุปผลการดำเนินการแต่ละขั้นตอน)

ทีมงานวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาโครงการวิจัย “ทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำ
เกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชานนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมุก” ต่อเวทีการประชุม โดยมีข้อสรุปดังนี้
(สำเนารายละเอียดอยู่ในรายงานกิจกรรมการจัดเก็บข้อมูล)

ส่วนที่ 1 ความเป็นมาของเรื่องที่ต้องทำวิจัย

- ความสำคัญของปัญหา
- วัตถุประสงค์ของการทำวิจัย
- วิธีดำเนินงานวิจัย
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ส่วนที่ 2 สรุปข้อมูลจากการศึกษา

- ข้อมูลชุมชน=บริบทชุมชน/กลุ่ม-กิจกรรมในชุมชน
- ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์/กลุ่มเป้าหมาย
- พัฒนาการของกลุ่มโรงเรียนชานนาเกษตรอินทรีย์
 - บริบทโรงเรียนชานนาเกษตรอินทรีย์

- การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของกลุ่มโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์
 - วิธีการทำนา
 - เปรียบเทียบการผลิต 3 ปีซ้อนหลัง
 - ผลผลิต
 - ต้นทุนการผลิต
 - รายได้
 - ค่าใช้จ่าย
 - ผลกระทบต่อระบบนิเวศน์
- ผลการดำเนินงานของโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์
 - การบริหารจัดการ= คน /งบประมาณ/กิจกรรม
 - การมีส่วนร่วม
 - แนวคิด/ทัศนคติ
 - กระบวนการผลิต
- ปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงาน
 - ต่อตนเอง
 - ต่อครอบครัว
 - ต่อชุมชน
- การตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่ม
 - ค่อยไป
 - ลาออก
 - เข้าใหม่
 - ไม่เข้า
- แนวทางการพัฒนาโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์
 - การบริหาร
 - รูปแบบ/วิธีการ
 - การมีส่วนร่วม
 - การขยายผล

ส่วนที่ 3 การกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู

- แนวคิด

- ชีตมันในแนวทางกษตรอินทรีย์
- ชีตหลักการพึ่งตนเอง
- ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- การบริหาร/จัดการ
 - คน
 - งบประมาณ
 - กิจกรรม
- การผลิต
 - กระบวนการผลิต
 - จัดเก็บข้อมูลเชิงลึก
 - พัฒนาผลผลิตสู่การรับรองมาตรฐานการผลิต
- การขยายผล
 - การรณรงค์
 - หาสมาชิกเพิ่ม
 - การสร้างเครือข่าย
 - ในชุมชน
 - นอกชุมชน

จากนั้นได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็น ได้แย้งกับข้อมูลที่ทีมนักวิจัยได้นำเสนอซึ่งได้มีนักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตไว้หลายประเด็นพอสรุปได้ดังนี้

คุณมัทธา คำแหง (ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ. อุบลราชธานี)

- ทางเลือกที่น่าสนใจ ยังไม่มีวิธีการที่เป็นรูปธรรม เช่น การชีตมันในแนวคิด ที่นำเสนอ จะมีวิธีการดำเนินการอย่างไร ในอนาคต
- ถ้าจะชีตมันในกษตรอินทรีย์ ชีตมันเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องทำอย่างไร ทีมวิจัยต้องช่วยกันวิเคราะห์หาวิธีการ
- การบริหารจัดการยังไม่เห็นรูปแบบที่เป็นรูปธรรม ที่นำเสนอเป็นการเลือกที่จะพัฒนาเรื่องการบริหารจัดการ แต่ยังไม่ได้อธิบายว่า จะทำอย่างไร
- กระบวนการผลิต ที่เพิ่มเข้ามาเป็นเรื่อง การทำบัญชีฟาร์ม การออมทรัพย์ หรือ การเลี้ยงหมูหลุม ในเรื่องกระบวนการผลิตเห็น รูปแบบการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม
- การขยายผล ยังไม่มีวิธีการที่นำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างไร จะขยายผลอย่างไร จะเพิ่มจำนวนสมาชิกได้อย่างไร

ดร.อินทรี ชาติ (คณะศิลปศาสตร์ ม.อุบลราชธานี)

- ประเด็นที่สงสัย ปัญหาของการลาออกจากการ เป็นสมาชิก คือ ไม่มีเวลา ในการทำเกษตรอินทรีย์ หรือ ไม่ทำทำเกษตรอินทรีย์เราใช้เวลาเท่ากันหรือเปล่า ทำไมเวลาไม่พอ หรือ เราทำเรื่องปุ๋ยอินทรีย์

- อาจจะต้องทำตารางกำหนดช่วงเวลา ว่าเราใช้เวลาในการทำกิจกรรมใดมากเกินไปหรือไม่ถึงเป็นผลกระทบกับสมาชิกของกลุ่ม เรามีการบริหารเวลาดีมากพอหรือไม่ วิธีการจัดสรรเวลาเราจะทำได้อย่างไร

อ.กาญจนา คุ้มทรัพย์ (คณะบริหารศาสตร์ ม.อุบลราชธานี)

- ประเด็นเรื่อง รายได้ และ รายจ่าย จุดมุ่งหมายของการทำงานมุ่งประเด็นการลดรายจ่าย อยากจะให้ชี้ชัดว่า กิจกรรมอะไร ที่จะทำให้เกิดการลดรายจ่าย และกิจกรรมอะไรที่จะทำให้เกิดการเพิ่มรายได้ ให้ระบุให้ชัดเจน

- เรื่องรายเหลือ คือ ส่วนต่างระหว่างรายจ่าย กับรายได้ เราอย่างมุ่งมั่นว่าต้องมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์ อยากให้มองว่ารายได้เราจะไม่เพิ่ม คอ รายจ่ายเราลดลง เราก็จะมีรายเหลือเกิดขึ้น อยากจะให้มีการแยกให้ชัดเจน ว่าเราเคยใช้ปุ๋ยเคมีเท่าไร เมื่อเรามาทำเกษตรอินทรีย์ แล้วการใช้ลดลง อย่างไร แตกต่างกันอย่างไรร จะทำให้มีความชัดเจน และสมาชิกจะเห็นความแตกต่าง

อ.กาญจนา ทองทั่ว (มูลนิธิประชาสังคม จ.อุบลราชธานี)

- การนำเสนอ ที่จริง วัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ ถ้าเป็นไปได้อยากให้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย การนำเสนอ ต้องให้ชัดว่า การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ของเรามีวิธีการอย่างไร กระบวนการผลิต ผลได้อย่างไร ตอนนำเสนอยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

- ที่สำคัญ ของงานวิจัย คือ เราถ่วงน้ำหนักทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ทางเลือกที่เหมาะสม ผลผลิตต้องสูง รายได้ต้องสูง สุขภาพดีขึ้น

- ทำข้อมูล ให้ชัดเจน ว่า ทำเกษตรอินทรีย์แล้ว รายได้ ผลผลิต ต่อไร่ มันน้อยลง แต่เราเสียเงินเรื่องการดูแลสุขภาพน้อยลง มันก็คุ้ม อาจจะเอาครอบครัวที่ใช้สารเคมีเยอะ มีผลกระทบต่อสุขภาพของเขอย่างไร เวลาที่เสียไปกับการดูแลสุขภาพ อาจจะทำเป็นกรณีศึกษาที่ชัดเจน ทำข้อมูลให้ชัดเจน ถึงผลกระทบระหว่างนาอินทรีย์กับนาเคมี เปรียบเทียบให้เห็น จะทำให้เกิดการรู้จัก เพราะมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมจริงๆ

- ทางเลือกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการ คน จัดการเงิน และงาน มีทางเลือกอย่างไร มีแนวทางในการทำงานวิจัยในอนาคตอย่างไร ซึ่งในตอนนี้ ยังไม่ชัดเจน

- ทีมวิจัยเก็บข้อมูลได้ค่อนข้างครบถ้วน

- ยังไม่มีเอกสารรายงานที่เป็นรูปเล่ม

คุณสายรุ้ง สิงห์เรือง (นักศึกษาปริญญาโท ม.อุบลราชธานี)

- วิถีชีวิตของชุมชน (คน) มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ส่งผลกระทบอะไรต่อชุมชนในภาพรวม

- การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยการผลิต(ต้นทุนในการผลิต)ระหว่างเกษตรกรอินทรีย์กับเกษตรกรเคมี มีความแตกต่างกันอย่างไร

- ปรัชญา/แนวคิดของเกษตรกรพอเพียงและเกษตรกรอินทรีย์มีอยู่ในระดับไหนและการปฏิบัติของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมุกตอบสนองปรัชญาและแนวคิดแค่ไหน

ทีมงานวิจัยจึงได้นำเอาข้อเสนอแนะของผู้เสนอทั้งหมดมาประกอบในการวิเคราะห์เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมุก ที่พอจะเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมในอนาคต เช่น

1. เรื่องปรัชญาและแนวคิดโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

- ฟังตนเอง ลดต้นทุนในการผลิต ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว
- ฟังกันและกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจในชุมชน ร่วมกันบริหาร
- พัฒนาเป็นกลุ่ม/องค์กร เป็นวิสาหกิจชุมชนเป็นเครือข่าย

2. กระบวนการผลิต

- ผลิตปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง
 - ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกผลิตไว้ใช้เอง
 - รวมกลุ่มกันผลิต
- การปรับปรุงบำรุงดิน
 - รมรังคไม้เผาฟาง
 - การไถกลบฟางหลังการเก็บเกี่ยว
 - ปลุกพืชตระกูลถั่วหลังการเก็บเกี่ยว
- การส่งเสริมสุขภาพ
 - ผลิตข้าวไร้สารเพื่อสุขภาพ
 - ลดสารเคมีตกค้างในการผลิตอาหาร
- การพัฒนาคุณภาพผลผลิต
 - พัฒนาเทคนิคที่เหมาะสมในการผลิตเพื่อให้มีคุณภาพและปริมาณของผลผลิต
 - ตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการผลิตเพื่อนำไปสู่การรับรองมาตรฐานของการผลิต

- การรักษาสิ่งแวดล้อม
 - สร้างความสมดุลของธรรมชาติ
 - รักษาระบบนิเวศน์ในแปลงนา

3. การพัฒนาแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์

- การมีส่วนร่วมในการศึกษา ทดลอง เรียนรู้ ปฏิบัติและเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย โดยการจัดทำบัญชีฟาร์ม บัญชีครัวเรือน บัญชีรับ-จ่าย นำมาเป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นชัดเจนว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งการเกษตรและวิถีชีวิตของคนอย่างไร
- ขยายแนวคิดในการทำเกษตรอินทรีย์โดยการเปิดรับสมาชิกเพิ่มทั้งนี้อาจต้องขยายเงื่อนไขของการเป็นสมาชิกให้กว้างขึ้น ปรับกลยุทธ์ในการบริหารจัดการกลุ่มองค์กรใหม่ในเรื่องกฎ กติกา ระเบียบวิธีปฏิบัติ เพื่อให้สมาชิกมีเวลาและโอกาสมากขึ้นกว่าเก่า รวมถึงการขยายแนวคิดสู่ชุมชนอื่นๆด้วย เป็นการขยายทั้งแนวคิดและพื้นที่ของการผลิตข้าวอินทรีย์ให้กว้างขวางออกไป
- การเชื่อมโยงกับภายนอกในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยการสร้างเครือข่ายของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ด้วยตนเอง กับเครือข่ายเกษตรอินทรีย์อื่น ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันกับสถานการณ์
- การบริหารจัดการกลุ่มเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สามารถตรวจสอบการทำงานได้ มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้ของคนในชุมชนทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

ปัญหาและอุปสรรค (สรุปผลสิ่งที่เกิดขึ้นของกิจกรรมตอบวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร)

การประชุมในเวลากลางวันทำให้บรรยากาศในการแลกเปลี่ยนพูดคุยมีน้อย เพราะผู้เข้าประชุมส่วนใหญ่จะเริ่มทยอยกลับบ้านบ้าง แต่ก็มีความจำเป็นเนื่องจากอยู่ในช่วงฤดูกาลปักดำของชาวนาบ้านถ้ำจัดประชุมเวลากลางวันก็จะไม่มีคนเข้าร่วมรับฟังเท่าที่ควร และรูปแบบการนำเสนอของทีมวิจัยที่มีขั้นตอนที่ยาวมาก มีพิธีการค่อนข้างมาก เนื่องจากมีหลายส่วนงานเข้าร่วมรับฟังยิ่งทำให้เสียเวลาในการนำเสนอข้อมูล เมื่อนำเสนอข้อมูลเสร็จก็กินเวลาจนทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมพากันกลับไปเหลือเพียงผู้ที่สนใจจริงๆเท่านั้น การเตรียมข้อมูลของทีมวิจัยที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และไม่มีเอกสารแจกให้ผู้เข้าร่วมประชุมพิจารณาตามไปด้วยทำให้พิธีการแลกเปลี่ยนมีน้อยทั้งๆที่ทีมวิจัยมีข้อมูลดิบจากการเก็บข้อมูลค่อนข้างเยอะ

ข้อเสนอแนะ

ดังนั้นการนำเสนอข้อมูลก็ควรจะมีการเตรียมข้อมูลก่อนข้างสมบูรณ์ที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์มาแล้วในระดับหนึ่งเพื่อนำเสนอในเวทีพร้อมทั้งมีการแจกเอกสารประกอบ จะทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถศึกษาข้อมูลตามไปด้วย การจัดเวทีประชุมมีหลักเรื่องในตอนกลางคืนไม่ได้ก็ควรจะมีกระชั้นในกำหนดการประชุม ไม่ควรให้เสียเวลากับพิธีการมากมาย ให้โอกาสผู้เข้าประชุมได้รับฟังข้อมูลเพื่อที่จะมีข้อแลกเปลี่ยนให้มากกว่านี้

กิจกรรมต่อไป

การจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการทำการวิจัยในครั้งนี้ของทีมงานวิจัย ทำให้ทราบกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตข้าวของเกษตรกรบ้านดอนหมุ่ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เกิดมาจากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรผ่านการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้จะเห็นว่าเกษตรกรในอดีตการทำนาที่ต้องพึ่งปัจจัยการผลิตที่ได้รับการส่งเสริมของนักวิชาการและอิทธิพลของสื่อโฆษณาต่าง ๆ ที่พยายามบอกว่าการเพิ่มผลผลิตจะทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องเร่งการผลิตด้วยการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาถูกซึ่งในท้องนาไม่มี สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการส่งเสริมนั้นๆ เกษตรกรบ้านดอนหมุ่ก็ได้รับเช่นกัน การสรุปบทเรียนจากอดีตที่ผ่านมาทำให้บ้านดอนหมุ่ได้ตระหนักถึงกระบวนการทำนาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนี้คือการทำนาข้าวอินทรีย์ จากการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น ชุมชนราชธานีโสภณ กองอำนวยการป่าดงนาทาม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และที่อื่น ๆ อีกมากมาย เกษตรกรบ้านดอนหมุ่ได้นำมาศึกษาเรียนรู้ร่วมกันโดย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นผู้จัดเวทีแห่งการเรียนรู้นั้น เกษตรกรบ้านดอนหมุ่จึงมีกระบวนการทำนาโดยมีหลักการสำคัญคือ การไม่เผาฟาง เพราะจะทำให้จุลินทรีย์ที่มีชีวิตที่อยู่ในดินตาย การปรับปรุงบำรุงดินโดยการไถกลบฟาง และ ปลูกพืชตระกูลถั่ว หลังฤดูการเก็บเกี่ยวแล้ว การทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพใช้แทนการใช้ปุ๋ยเคมี การศึกษาการเจริญเติบโตของต้นข้าวโดยการสำรวจ สังเกต นับจำนวน วัดขนาด และจดบันทึกของต้นข้าวเพื่อทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการจริงในแปลงนา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวไม่ใช่วิธีการทำนาของเกษตรกรทั่ว ๆ ไป สิ่งที่เกิดขึ้นหลังการดำเนินการต่าง ๆ ของเกษตรกรทำให้รู้ว่าการศึกษาข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ร่วมกัน ในเวทีแห่งการเรียนรู้เรื่องการทำนาข้าวอินทรีย์โดยกระบวนการที่กล่าวมาจะทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ ผลผลิตได้มากขึ้น ระบบนิเวศกลับฟื้นคืนมาสร้างความสุขทางธรรมชาติ

จากการนำข้อมูลที่ทีมวิจัยได้จัดเก็บจากสมาชิก 3 ปีย้อนหลัง จะเห็นได้ว่าเกษตรกรได้มีการเพิ่มพื้นที่การผลิตมากขึ้น ผลผลิตได้มากกว่าเดิม ส่วนของรายได้ไม่สามารถเปรียบเทียบได้เพราะมีปัจจัยเรื่องราคาผลผลิตในแต่ละปีที่ไม่คงที่และเกษตรกรบ้านดอนหมุ่ยังไม่สามารถขายผลผลิตที่เป็นข้าวอินทรีย์ได้เพราะยังไม่ได้ได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิต แต่สมาชิกทุกคนมีความต้องการที่จะทำนาเกษตรอินทรีย์ต่อไปอีกและเพิ่มพื้นที่การผลิตมากขึ้น จากการศึกษาข้อมูลในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์พบว่า

1. การทำนาเกษตรอินทรีย์จะช่วยลดต้นทุนการผลิต มีวิธีการลดต้นทุนโดยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง ทำน้ำหมักจุลินทรีย์ใช้เอง แบบทำเองในครัวเรือนและรวมกลุ่มกันทำ ซึ่งแต่ก่อนเกษตรกรบ้าน

คอนหมึกมีการใช้ปูเค็มมีปริมาณค่อนข้างมากเฉลี่ยประมาณ 1 ไร่ต่อกระสอบ (จากการสัมภาษณ์ของ นายบุญมา เกษมา ผู้ใหญ่บ้านคอนหมึก) การดูแลรักษาและการบำรุงรักษาอาหารค้ายน้ำหมักจุลินทรีย์

2. คิดว่าเกษตรอินทรีย์ส่งผลคือสุขภาพ เพราะเป็นผลผลิตที่ไม่มีสารเคมีตกค้างทำให้ผู้บริโภคสามารถบริโภคอาหารอย่างปลอดภัย

3. การทำการเกษตรอินทรีย์จะทำให้คุณภาพข้าวดีขึ้น ผลผลิตมากขึ้น จากการศึกษข้อมูลในแปลงสาธิตที่เป็นกิจกรรมหนึ่งของกระบวนการโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ทำให้สมาชิกสามารถเห็นข้อเปรียบเทียบและวิเคราะห์ได้ว่า รูปแบบการทำนาเกษตรอินทรีย์ตามขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การปรับปรุงบำรุงดิน การคัดพันธุ์ข้าว การปักดำ การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว จะทำให้ผลผลิตเพิ่มมากกว่าและมีน้ำหนักมากกว่า

4. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำนาเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ในแนวทางการปฏิบัติการทำนาเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้อาจจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันเช่น ต้องการเรียนรู้และพัฒนาเทคนิควิธีการทำนาเกษตรอินทรีย์ด้วยกัน ต้องการให้ผลผลิตของตนเองได้รับการยอมรับ ต้องการรวมกันขายผลผลิตที่มีคุณภาพและราคาที่สูงกว่าข้าวเคมี

สมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมึกมีประสบการณ์ในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันจึงเห็นว่าควรจะมีการปรับปรุงรูปแบบการทำงานของกลุ่มโรงเรียนชาวนากันใหม่ซึ่งมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ในเรื่อง

1. การบริหาร

- ให้มีการตรวจสอบในการทำนาเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกทุกคน
- แบ่งหน้าที่รับผิดชอบและมีวิธีการทำงานที่ชัดเจนและทำงานจริงจังกว่าเดิม
- ให้มีความพร้อมเพรียงในการทำงาน
- ต้องการให้มีตลาดรองรับที่แน่นอน
- อยากให้รับซื้อข้าวเกษตรอินทรีย์ในราคาสูงกว่าข้าวเคมี

2. รูปแบบวิธีการ

- ให้สมาชิกร่วมสาบานในด้านการทำเกษตรอินทรีย์
- ให้เอาเงินหุ้นมาไว้สำหรับเป็นกองทุนหมุนเวียนซื้อปุ๋ยชีวภาพ
- ให้มีความพร้อมและมีความรวดเร็วในการทำกิจกรรมร่วมกัน
- หาวิธีการเพื่อให้ได้ใบรับรองมาตรฐานการทำนาเกษตรอินทรีย์
- อยากให้เอาเงินออมมาเป็นทุนกู้ยืมฉุกเฉิน

3. แนวทางการเข้ามามีส่วนร่วม

- ให้สมาชิกมีความพร้อมในด้านการทำงาน
- ให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

- อยากรู้ให้สมาชิกเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานในกลุ่ม
- ให้สมาชิกทำเกษตรอินทรีย์เป็นแบบอย่างให้เห็นอย่างชัดเจน
- สร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น
- ให้ทุกหมู่บ้านหันมาทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง

สิ่งที่สมาชิกกลุ่มโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมู ได้ดำเนินงานวิจัยไปพร้อมกับการปฏิบัติในแปลงนาจริงของตนเอง ในส่วนของตัวสมาชิกเองได้รับแนวคิดและทัศนคติต่อรูปแบบการทำงานแบบดั้งเดิมเป็นรูปแบบของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ เพราะเชื่อมั่นว่าการทำนาเกษตรอินทรีย์จะเป็นทางออกและทางรอดของตนได้จากข้อสรุปที่กล่าวมาข้างต้น ในส่วนของกลุ่มโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมูได้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกเริ่มตั้งแต่จากการค้นหาปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหา การวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล สิ่งดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมูสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีคุณภาพ

การทำงานวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมที่สังเกตได้คือ

ทีมวิจัยชาวบ้าน ฝึกชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในการ คิด วิเคราะห์ ช่างสังเกต แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนพูดคุย เป็นพื้นฐานที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว งานวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการจัดเวทีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ให้ชาวบ้านได้เพิ่มทักษะการคิดใหม่ วิเคราะห์ใหม่ ที่แสดงออกถึงการดึงภูมิปัญญาของชาวบ้านให้เกิดพัฒนาการจนเป็นนักวิจัยได้ ซึ่งงานวิจัยไม่จำเป็นต้องเป็นนักวิชาการเท่านั้น ชาวบ้านก็สามารถทำการวิจัยได้ และคุณค่าของงานวิจัยอยู่ที่ประโยชน์ในการนำไปใช้ งานวิจัยชิ้นนี้ก็เป็นงานวิจัยที่นำผลของการวิจัยมาใช้ประโยชน์ได้จริง เกิดจากความรู้และประสบการณ์ของผู้วิจัย เริ่มต้นการทำวิจัยมีผู้เข้าร่วมไม่มากนักแต่เมื่อมีการขับเคลื่อนไปเรื่อย ๆ มีผู้สนใจขอเข้าร่วมเป็นนักวิจัยเพิ่มขยายไปสู่การเปิดโอกาสให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมกระบวนการทำงานวิจัยด้วย ดังนั้นการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้จึงเป็นการสร้างบุคลากรที่เป็นชาวบ้านให้มีความสามารถ สร้างกระบวนการเรียนรู้ และการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและได้ทำการผ่องถ่ายความรู้และความรับผิดชอบต่อชุมชน ด้วยการฝึกอบรมอาสาสมัครคนรุ่นใหม่ให้ทำงานร่วมกันสามารถที่จะเป็นตัวแทนชุมชนรุ่นต่อไปในการรณรงค์/ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของการทำเกษตรอินทรีย์ให้ขยายผลสู่ชุมชนของตนเองและชุมชนข้างเคียงให้มากยิ่งขึ้น

ชาวบ้านและชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการให้ข้อมูลการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนพูดคุยทำให้เกิดความมั่นใจในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไปคือการทำนาเกษตรอินทรีย์ ได้ระบอบความรู้ที่คิดและไม่คิดต่อการบริหารจัดการของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์และแนวโน้มของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ควรจะเป็นอย่างไรในอนาคต ทั้งหมดอาจไม่เกิดขึ้นหากไม่ได้ทำการศึกษาข้อมูลเพื่อนำมาสู่กระบวนการทำวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีความเกรงใจพนักงานหรือกลุ่มเมกนาร์โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์จะทำให้ไม่รู้ปัญหาที่

แท้จริง นอกจากนั้นชาวบ้านทั่วไปยังได้เห็นศักยภาพของคนในชุมชนด้วยตนเองว่าคนในชุมชนหลายคนรวมทั้งเยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความรู้ความสามารถในการทำงานวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ไม่แพ้นักวิชาการทั้งหลาย และผลจากการทำวิจัยครั้งนี้ก็เป็นแนวทางในการตัดสินใจของชาวบ้านและชุมชนให้หันมาให้ความสำคัญกับการทำมาหากิน ทางเลือกและทางรอดของเกษตรกรชาวนาบ้านดอนหมูคาร จะเป็นไปในทิศทางใด

ทางเลือกในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมูจึงถูกกำหนดไว้เป็น 3 แนวทางในการถือปฏิบัติร่วมกันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและปรัชญา โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

- หักตนเอง ลดต้นทุนในการผลิต ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว
- หักกันและกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจในชุมชน ร่วมกันบริหาร
- พัฒนาเป็นกลุ่ม/องค์กร เป็นวิสาหกิจชุมชนเป็นเครือข่าย

2. แนวทางพัฒนากระบวนการผลิต

- ผลิตปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง
 - ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกผลิตไว้ใช้เอง
 - รวมกลุ่มกันผลิต
- การปรับปรุงบำรุงดิน
 - ธรรมชาติไม่เผาฟาง
 - การไถกลบฟางหลังการเก็บเกี่ยว
 - ปลุกพืชตระกูลถั่วหลังการเก็บเกี่ยว
- การส่งเสริมสุขภาพ
 - ผลิตข้าวไร้สารเพื่อสุขภาพ
 - ลดสารเคมีตกค้างในการผลิตอาหาร
- การพัฒนาคุณภาพผลผลิต
 - พัฒนาเทคนิคที่เหมาะสมในการผลิตเพื่อให้มีคุณภาพและปริมาณของผลผลิต
 - ตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการผลิตเพื่อนำไปสู่การรับรองมาตรฐานของการผลิต
- การรักษาสิ่งแวดล้อม
 - สร้างความสมดุลของธรรมชาติ
 - รักษาระบบนิเวศในแปลงนา

3. แนวทางการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืน

- การมีส่วนร่วมในการศึกษา ทดลอง เรียนรู้ ปฏิบัติและเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย โดยการจัดทำบัญชีฟาร์ม บัญชีครัวเรือน บัญชีรับ-จ่าย นำมาเป็นข้อมูลในการศึกษา วิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นชัดเจนว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งการเกษตรและวิถีชีวิตของคนอย่างไร
- ขยายแนวคิดในการทำการเกษตรอินทรีย์โดยการเปิดรับสมาชิกเพิ่มทั้งนี้อาจต้องขยายเงื่อนไขของการเป็นสมาชิกให้กว้างขึ้น ปรับกลยุทธ์ในการบริหารจัดการกลุ่มองค์กรใหม่ในเรื่องกฎ กติกา ระเบียบวิธีปฏิบัติ เพื่อให้สมาชิกมีเวลาและโอกาสมากขึ้นกว่าเก่า รวมถึงการขยายแนวคิดสู่ชุมชนอื่นๆด้วย เป็นการขยายทั้งแนวคิดและพื้นที่ของการผลิตข้าวอินทรีย์ให้กว้างขวางออกไป
- การเชื่อมโยงกับภายนอกในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยการสร้างเครือข่ายของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ด้วยตนเอง กับเครือข่ายเกษตรอินทรีย์อื่น ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันกับสถานการณ์
- การบริหารจัดการกลุ่มเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สามารถตรวจสอบการทำงานได้ มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้ของคนในชุมชนทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

แนวทางการดำเนินงานดังกล่าวได้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่มีแนวยุทธศาสตร์เดียวกัน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) กรมส่งเสริมการเกษตร พัฒนาชุมชน สำนักงานป่าไม้ ฯลฯ จึงถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านดอนหมุยที่มีการดำเนินงานสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐจะทำให้เกิดการหนุนช่วยและได้รับการส่งเสริมในโอกาสต่อไป

การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ หลังจากมีกระบวนการทำการวิจัยพบว่าชาวชุมชนให้ความสนใจในรูปแบบการทำงานวิจัย เช่น การนำชาวบ้านและเยาวชนมาเป็นนักวิจัย การให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล การร่วมรับฟังข้อมูลที่ทีมงานวิจัยได้มาเสนอในเวทีเพื่อให้ทราบข้อมูลชุมชนของตนเอง และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ แต่ก็ยังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมดในหมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังมีความกลัวของความเป็นชาวบ้านของนักวิจัยชาวบ้าน ยังไม่ยอมรับความสามารถของชาวบ้านด้วยตนเอง จึงไม่ได้มาคำนึงถึงข้อมูลหรือผลของการวิจัย และยังไม่ได้รับการยอมรับเท่าใดนักจากคนที่มีความคิดต่อการทำเกษตรอินทรีย์เห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก ไม่คุ้มค่ากับการเสียเวลาเพราะทำไปแล้วก็ขายผลผลิตได้เท่ากับการทำนาข้าวด้วยปุ๋ยเคมีและมีความสะดวกรวดเร็วกว่า

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะสังเกตได้ว่าการปรับทัศนคติของชาวนาที่มีต่อการทำนาอินทรีย์นั้นจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้มาก่อนอาจมีได้หลายวิธี เช่นการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ การเข้าร่วมการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ชุมชนราชธานีอโศก กองอำนาจการ

บ้านนาทม สำนักงานเกษตร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนหรือเรียนรู้นตนเองที่ถนัดแล้วการทำเกษตรอินทรีย์เป็นช่องทางให้เกษตรกรมีพื้นที่ขึ้นอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการแข่งขันการเอาตัวรอดของคนในสมัยนี้ สำหรับเกษตรกรทั่วไปที่ยังคงยึดแนวทางทำนาแบบดั้งเดิมอยู่อาจจะไม่ทันผ่านการรับรู้มาแล้วแต่ยังยึดแนวทางเดิมหรือยังไม่ได้รับรู้มาเลยจึงยังคงปฏิบัติตามเดิม จึงเป็นเรื่องที่กลุ่มโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งนี้เพราะเป็นยุทธศาสตร์การทำเกษตรอินทรีย์ของนโยบายภาครัฐที่ต้องการสร้างครัวโลกด้วยอาหารปลอดภัย เป็นในการรวมกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพเพื่อให้มีอำนาจต่อรองเรื่องราคาผลผลิต เป็นการขยายพื้นที่การผลิตให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อง่ายต่อการตรวจสอบกระบวนการผลิต เป็นการสร้างความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศ ทำให้สังคมมีความสุข ชุมชนเข้มแข็ง กล่าวคือ ในระดับครอบครัวมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบมีความสุขด้วยการมีรายได้ดี มีสุขภาพปลอดภัย มีค่าใช้จ่ายในการผลิตน้อย มีเงินเก็บ ในระดับชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการร่วมมือกันของคนในชุมชน

กระบวนการทำงานวิจัยครั้งนี้เกิดกระบวนการจัดการ ใหม่หรือเกิดกลไกการจัดการที่เข้มแข็งของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมอย คือเกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคอนหมอยขึ้น เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ของคนในชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลภายนอกในการศึกษาเป็นแบบอย่าง

อภิปรายผล

กระบวนการทำงานวิจัยครั้งนี้ สมาชิกโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์เกษตรอินทรีย์บ้านคอนหมอยและชาวบ้านทั่วไป มีความคาดหวังต่อการทำวิจัยครั้งนี้ว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ สังเกตได้จากกลุ่มเป้าหมายได้รับทราบว่ามีปัญหาของการบริหารจัดการของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี บ้าง กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ได้ส่งผลกระทบต่อเกิดขึ้นอะไรบ้าง มีปัญหาและสาเหตุมาจากอะไร สิ่งที่ต้องการและข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการแก้ไขนั้นน่าจะเป็นไปในแนวทางใด ซึ่งข้อมูลดังกล่าวทีมงานวิจัยได้เก็บรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ และศึกษาค้นแบบการทำนาเกษตรอินทรีย์โดยกระบวนการกลุ่มเช่นเดียวกันเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับงานของตนเอง จากนั้นก็ได้ทำการวิเคราะห์เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ซึ่งกล่าวไปแล้วในบทที่ 4

บทเรียนที่ได้รับจากการทำงานวิจัยนี้ได้สร้างศักยภาพของตัวเองให้กับชาวบ้านที่ผ่านมาเขาเคยได้ปฏิบัติอยู่บ้างแล้วคือการสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ การจดบันทึก การร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งหลาย ๆ คนปฏิบัติเป็นกิจวัตรอยู่แล้ว แต่ไม่รู้ว่าเป็นงานวิจัยและคิดว่าเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเขาไม่ถนัดและงานวิจัยก็ยังไม่ก่อประโยชน์อะไรแก่ตนเองและชุมชน บัดนี้ วิธีการดังกล่าวที่พวกเขาทำลงไปนั้นคือการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่พวกเขาก็เป็นสามารภเป็นนักวิจัยได้ หรือที่เรียกว่านักวิจัยไทบ้าน และผลของการวิจัยคือสิ่งที่จะตอบปัญหาหรือการหาทางเลือกที่เหมาะสมของพวกเขเองที่จะพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ นั่นก็คือการยึดมั่นในแนวทางเกษตรอินทรีย์ต่อไปโดยมีแนวคิดและ

ปรัชญาที่เน้นการพึ่งตนเองลดการพึ่งพาจากภายนอกให้มากที่สุด รวมกลุ่มกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และพัฒนาไปสู่การสร้างเครือข่าย ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นจะทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

แม้จะมีงานวิจัยในลักษณะคล้ายงานวิจัยชิ้นนี้ที่มีผู้ทำการศึกษาไว้หลายแง่มุม แต่งานวิจัยชิ้นนี้ มุ่งสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่มีความสนใจการทำเกษตรอินทรีย์ผ่าน กระบวนการสังเกต สำรวจความเจริญเติบโตของต้นข้าว จดบันทึก นำมาวิเคราะห์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพลัง ความสามารถที่มีอยู่ในตัวของชาวบ้านอยู่แล้ว การทำวิจัยครั้งนี้จึงเสมือนการดอกฟ้าการแสดงออกถึง ความสามารถที่มีอยู่ให้ปรากฏและเพิ่มความมั่นใจในศักยภาพของคนเพียงพอต่อการขับเคลื่อนทาง สังคมที่จะนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนา หลายท่านอาจมีข้อสงสัยอยู่ว่าจะได้รับการยอมรับจากนักวิชาการ ว่างานวิจัยชิ้นนี้ถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัยหรือไม่ แต่สิ่งที่ชาวบ้านรู้สึกภูมิใจเป็นหนักหนาคือสามารถ ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยนั้น โดยการลงมือปฏิบัติเองแล้วนำผลที่ได้จากการวิจัยนั้น ไปใช้ของ อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดนั่นก็คือแนวทางในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มโรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์

ข้อเสนอแนะ

1.ระยะเวลาจำกัดที่ทีมงานจะต้องรีบดำเนินการให้เสร็จตามเงื่อนไขของ สกว. นั้นทำให้การ ดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างรีบเร่ง ผลการดำเนินงานอาจไม่สมบูรณ์เท่าใดนักเพราะความรู้ความสามารถ ของนักวิจัยไทบ้านยังมีข้อจำกัด วิธีแก้ไขควรจะมีการวางแผนและเตรียมการไว้แต่เนิ่น ๆ ศึกษาเงื่อนไข ของการขอรับทุนให้ชัดเจน

2.การพัฒนาบุคลากร เช่น นักวิจัยไทบ้านและอาสาสมัครเก็บข้อมูลที่เป็นชาวบ้านมีปัญหาใน การเรียนรู้อยู่บ้าง เนื่องจากพื้นฐานความรู้เดิม พื้นฐานทางความคิด ระดับอายุที่มาก และทักษะ ในการ เขียนหนังสือ เกิดการพัฒนาในระดับที่แตกต่างกันทำให้การทำกิจกรรมมีคุณภาพของงานที่แตกต่างกัน ดังนั้นวิธีการแก้ไขจึงแบ่งทีมงานนักวิจัยไทบ้านและอาสาสมัครในการเก็บข้อมูลลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ไป เพื่อให้เกิดความเหมาะสมทั้งทางด้านความคิดสติปัญญา ทักษะการเขียน และระดับของอายุ

3.หัวหน้าทีมวิจัยที่เป็นคนนอกชุมชนและเป็นพนักงาน ร.ก.ส. ที่มีภาระหน้าที่ประจำทำให้การ ติดตามและการติดต่อประสานงานกันระหว่างหัวหน้าทีมกับทีมวิจัย เป็นอุปสรรคอยู่บ้างแต่ก็มีวิธีการ แก้ไขโดยการมอบหมายให้มีผู้ช่วยหัวหน้าทีม 2 คนที่เป็นชาวบ้านและผ่านกระบวนการการ ฝึกอบรมการทำโครงการงานวิจัยมาแล้วสามารถทำหน้าที่แทนหัวหน้าทีมได้พอสมควร

4.บทบาทภาระหน้าที่ของทีมงานวิจัยแต่ละคนที่ได้รับมอบหมาย บางคนก็ปฏิบัติหน้าที่ได้เต็ม ความสามารถ บางคนยังข้อจำกัดหลายอย่างที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น ไม่มีเวลา ไม่มีทักษะในการ เขียน อายุมากสุขภาพไม่ค่อยดี ความคิดค่อนข้างช้าตามไม่ค่อยทัน และ ความรอบรู้ทางเอกสารในเรื่อง การเงิน บัญชี และการเขียนรายงาน หัวหน้าทีมจะต้องเป็นผู้ดูแลในเรื่องทั้งหมดด้วยตัวเองทำให้บทบาท

ภาระหน้าที่สำคัญอยู่ที่หัวหน้าทีมทั้ง ๆ ที่มีงานประจำอยู่แล้ว แนวทางแก้ไขจึงต้องฝึกให้ผู้ช่วยหัวหน้าทีมให้มีความสามารถเพื่อที่จะช่วยแบ่งรับหน้าที่นั้นแทน หรือ ทำการฝึกให้นักวิจัยที่บ้านให้มีความชำนาญมากขึ้น หรือทำการจ้างผู้ช่วยนักวิจัยคนนอกเพื่อดำเนินการด้านเอกสารแทน

5.การจัดทำรายงานมีความล่าช้ามาก เนื่องจากทีมงานวิจัยมีข้อจำกัดในเรื่องการบริหารเวลา เพราะหัวหน้าทีมมีภารกิจมาก ส่วนผู้ช่วยหัวหน้าทีมก็มีข้อจำกัดในเรื่องการเขียนสรุป จึงทำให้การจัดทำรายงานของทีมนักวิจัยไม่สามารถดำเนินงานได้ตามเป้าหมายจึงมีการขยายเวลาออกไป วิธีแก้ไขหัวหน้าทีมต้องไม่มีการกิจมาก และต้องสามารถหาผู้ที่ทำหน้าที่นี้ได้แทน

บรรณานุกรม

- เจริญญา วงษ์พรหม. “การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในสหกรณ์ร้านค้า” รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบ 60 รอบ มรว.อดิน รพีพัฒน์. สถาบันและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น:มกราคม,2536.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง.การบริหารการพัฒนาชนบท.กรุงเทพมหานคร:โอเคชั่นสโตร์,2526.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์(บรรณาธิการ).การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร:ศักดิ์โสภาคการพิมพ์,2527.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร,วารสารเพื่อการพัฒนาชนบท,2547
- นเรศ สงเคราะห์สุข.จากแนวคิดสู่ปฏิบัติ.สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน:เชียงใหม่. 2541.
- ปธาน สุวรรณมงคล. “ทัศนะบางประการในเรื่องสภาพค้ำกับการมีส่วนร่วมของชุมชน”ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร:ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุขมหาวิทยาลัยมหิดล,2541.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ.กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.กรุงเทพฯ:โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.),2546.
- ชูวัฒน์ วุฒิเมธี.หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท.กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์,2526.
- หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ จดประกาศ ปีที่ 18 ฉบับที่ 6039 วันอังคารที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2548
- อภิชัย พันธเสน.แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร:บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน),2539.
- <http://www.bangkokbiznews.com/2005/04/05/jud/index.php?news=jud1.html>
- http://www.greenetorganic.com/content-thai/main%20framesets/p_organic.htm/

ภาคผนวก

รายชื่อทีมงานนักวิจัย

1.นายปริญญา สิงห์เรือง	ตำแหน่ง	หัวหน้าทีมนักวิจัย
2.นายธีระชาติ ปลาทอง	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยหัวหน้าทีมนักวิจัย
3.นายชรรยงค์ จิตกรกุล	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยหัวหน้าทีมนักวิจัย
4.นายบุญมา เกะมา	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
5.นายประยัด วิลามาศ	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
6.นายเสาร์ คำราษฎร์	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
7.นายคำจันทร์ คุณเดช	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
8.นายทวีสิทธิ์ ห่อศรี	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
9.นายสมัย คำผา	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
10.นายประวิตร ประทุมชาติ	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
11.นายบุญมา ปองไว้	ตำแหน่ง	ทีมนักวิจัย
12.นายจันทร์แดง ไกรรัตน์	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาทีมนักวิจัย
13.นายเปล่ง ชินศรี	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาทีมนักวิจัย
14.นายคนสา พิมพ์กลัย	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาทีมนักวิจัย
15.นายประจักษ์ คำผา	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาทีมนักวิจัย
16.น.ส.ศุภัญญา หาคำ	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
17.น.ส.อุไรวรรณ ทิอุทิศ	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
18.น.ส.วิไลพร คำราษฎร์	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
19.นายสมศักดิ์ ชันศรี	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
20.นายธนายุทธ เกะมา	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
21.นายอำพร กรินรักษ์	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
22.น.ส.จิระวรรณ ปลาทอง	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
23.น.ส.ทิวาวรรณ วิลามาศ	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
24.น.ส.มตดา ชินศรี	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร
25.นายภูวนาท ภู่มามอบ	ตำแหน่ง	อาสาสมัคร

รายชื่อสมาชิกโรงเรียนชวนาเกษตรอินทรีย์

1.นายจันทร์แดง	โครรัตน์	ที่ปรึกษา
2.นายธีระชาติ	ปลาทอง	ประธาน
3.นายบุญมา	แกะมา	รองประธาน
4.นายประหัด	วิลาผาศ	รองประธาน
5.นายเคนกา	พิมพ์ลักษณ์	เหรัญญิก
6.นายแปลง	ชินศรี	รองเหรัญญิก
7.นายคำจันทร์	ก๊วนเคย	เลขานุการ
8.นายขรรค์	จิตติกรกุล	รองเลขานุการ
9.นางบุญส่ง	ห่อศรี	ประชาสัมพันธ์
10.นางฉวน	แกะมา	กรรมการ
11.นางทองทิพย์	เสริญ โฉม	กรรมการ
12.นายสมคิด	ทีอุทิศ	กรรมการ
13.นายสาร	สำราญสุข	กรรมการ
14.นางจวี	จันทร์เนตร	สมาชิก
15.นางฉวีวรรณ	ก้อนคำ	สมาชิก
16.นางดอกจันทร์	จารุกมูล	สมาชิก
17.นางวันเพ็ญ	วงศ์พรหมมา	สมาชิก
18.นางสวรรค์	ทินโนรส	สมาชิก
19.นายอรมย์	จันทร์แรม	สมาชิก
20.นางพรรณิ	ขันศรี	สมาชิก
21.นายบัวสอน	ศรีสุข	สมาชิก
22.นางจวี	ดาผา	สมาชิก
23.นายบุญมา	ป้องไว้	สมาชิก
24.นายบุญธรรม	กะม่อม	สมาชิก
25.นางแสงจันทร์	แกะมา	สมาชิก
26.นางสีดา	ปรางค์	สมาชิก
27.นางวิไลวรรณ	มาทฤทธิ์	สมาชิก
28.นายประคัมภ์	วิลาผาศ	สมาชิก
29.นายจิตติวี	แกะมา	สมาชิก

30.นายสุเทพ	แบะมา	สมาชิก
31.นางกะมัย	โตรัตน์	สมาชิก
32.นางวรรณิ	บริสุทธิ์	สมาชิก
33.นายประวิตร	ประทุมชาติ	สมาชิก
34.นางบานเย็น	จันทร์รักษ์	สมาชิก
35.นายปัญญา	สายเนตร	สมาชิก